

Неъматларни сўзлаш шукрдир

Нўъмон ибн Башир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: «Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам минбарда туриб дедилар: **“Ким озига шукр қилмаса, кўпига ҳам шукр қилмайди. Ким одамларга раҳмат айтмаса, Аллоҳга ҳам шукр қилмайди. Аллоҳнинг неъматларини гапириш шукрдир, уни тарк қилиш ношукрликдир. Жамоат раҳматдир, тарқоқлик азобдир”** (Имом Аҳмад ва Имом Байҳақий ривояти).

“Ким озига шукр қилмаса, кўпига ҳам шукр қилмайди”. Шунинг учун седанадек арзимаган нарсаси берган кишига ҳам раҳмат айтиш лозим.

“Ким одамларга раҳмат айтмаса, Аллоҳга ҳам шукр қилмайди”. Яъни одамларнинг яхшилиги, эҳсонига раҳмат айтиш, миннатдорлик билдириш кимнинг табиати ва одатида бўлмаса, Аллоҳнинг неъматларига ҳам шукр қилмайди.

Аллоҳ таоло айтади: **“Эй иймон келтирганлар! Аллоҳгагина ибодат қилувчи бўлсангиз, сизларга Биз ризқ қилиб берган покиза нарсалардан еб, Унга шукр қилингиз!”** (Бақара сураси, 172-оят).

Аллоҳ таолога ҳамду сано айтиш, Уни улуғлаш, Унинг беҳисоб неъматлари эътирофи, шукронасидир.

“Аллоҳнинг неъматларини гапириш шукрдир...”. Яъни Аллоҳнинг неъматларини билдириш уларга шукр қилишдандир. Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **“Раббингизнинг (сизга ато этган барча) неъматини ҳақида эса (одамларга) сўзланг!”** (Зуҳро сураси, 11-оят).

Шукр уч хил бўлади:

- ▼ тил шукри – неъматни гапириш билан;
- ▼ аъзолар шукри – хизмат қилиш, ибодат қилиш билан;
- ▼ қалб шукри – барча неъматлар Аллоҳ таолодан эканини эътироф қилиш билан.

“...уни тарк қилиш ношукрликдир”. Яъни неъматларни гапирмаслик, беки-

тиш ношукрликдир. Ориф зотлардан бири дейди: «Неъматларни сўзлаш уларни берувчи Аллоҳни эслаш, бошқаларга эслатишдир. Бу эса, қалбларда У Зотга муҳаббат пайдо қилади. Акс ҳолда, бекитиш афзалдир.

“Жамоат раҳматдир, тарқоқлик азобдир”. Яъни мусулмонларнинг жам бўлиши, бирдам, якдил бўлиши Аллоҳ таолодан раҳматдир, савоб ва яхшиликларнинг зиёда бўлишига сабаб бўлади.

Абу Нуъайм раҳимахуллоҳ “Ҳиятул авлиё” китобида Ваҳб ибн Мунаббих раҳимахуллоҳдан нақл қилади: “Пайғамбарлардан бири Аллоҳ таолодан Балъам ибн Боуронинг унга берилган мўъжиза ва кароматлардан маҳрум бўлиши сабабини сўради. Шунда Аллоҳ таоло деди: **“У бир куни Мен берган неъматга шукр қилмади. Агар у бир мартагина шукр қилганида эди, ундан неъматимни олиб қўймас эдим”.**

Бизга берилган неъматлар шу қадар кўп ва турли-тумандир. Лекин кўпчилигимиз неъматларга кўмилиб яшасак-да, ҳолимиздан нолиймиз. Ҳолбуки, улар ҳақида озгина фикр юритиб, уларни берган Зотга: “Буларнинг барчаси Сенинг улуғ фазлингдан, берган неъматларингга розимиз”, деб иқрор бўлишимиз лозим.

Мансур ЎРАЛОВ,

Сирғали туманидаги “Нўғай қурғон” жоме масжиди имом-хатиби

Ҳаддидан ошган ҳаммасини ташлаб қўяди

Динимиз мусулмонларни ҳар ишда мўътадил бўлишга чақиради. Бинобарин, кишининг ҳар бир ишда меъёрни билиши уни саодатга элтади. У хоҳ бойлик, хоҳ меҳнат бўлсин, барчасининг меъёри бор. Ҳатто динда ҳам чуқур кетмаслик лозимлиги таъкидланади.

Бугун мана шу меъёрни билмай, динда чуқур кетиб адашганларни ҳам, бойликка ружу қўйиб кибрга кетганларни ҳам, эртадан кечгача меҳнат қилиб соғлиғини йўқотларни ҳам кўряпмиз. Интернету ижтимоий тармоққа муккасидан кетганларни айтмаса ҳам бўлади. Ўзганинг ҳаётини тармоқларда кузатаман деб ўз ҳаёти қолиб кетганлар қанча. Телевизору турли ўйинларга берилиб ёши ўтиб кетаётганлар ҳам етарлича. Уларни кўриб, умри беҳудага зое бўлаётганидан эзиласан киши.

Гоҳида давраларда, ўзаро мулоқотларда меъёридан ортиқ гапириш ҳам кишига оғир ботади. Кўп гапириш нутқнинг таъсир қувватини камайтиради. Натижада ўз ҳадини билмаган киши қадрсизланади. Худди шундай ўта сертакаллуфлик ҳам хушомадга йўйилади. Шунинг учун киши ҳар ишда мўътадилликни ушлаши лозим.

Мўътадиллик борасида Пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳаётлари ҳам барчага дастуриламалдир. У зот ҳеч қачон умматларини оғир машаққатли ибодатларга буюрмас, балки баъзи амаллар умматга фарз бўлиб қолишидан хавф қилиб, уларни гоҳида тарк қилардилар. У зотнинг суннатлари осон ва енгил, машаққатсиз бажариладиган амаллар эди. Пайғамбаримиз умматининг энг заиф тоифаларини ҳам эътиборга олиб йўл тутардилар. Заиф тоифалардан соғлом мўминнинг вазифаларини талаб қилмасдилар. Сўзлаганда ҳам барчани эътиборга олиб сўзлар, ҳеч ким малоллан-

мас эди. Мўътадиллик ҳақида у зот бундай дейдилар: **“Албатта, дин осондир. Кимки унда чуқур кетса, дин уни мағлуб қилади”** (Имом Бухорий ривояти).

Яъни, одам ўзини ҳаддан ортиқ қийнаб, фарз ва суннатлардан ташқари, тоқати кўтармайдиган амалларга мажбурласа, охирида малолланиб, ҳаммасини ташлаб қўйиши мумкин.

Яна бир бошқа ҳадиси шарифда: **“Ишларнинг энг яхшиси ўртачасидир”**, дейилади. Шу боисдан Набий алайҳиссалом саҳобаларни ҳар бир ишда – хоҳ у дунёвий бўлсин, хоҳ охират амали бўлсин, ўртача бўлишга чақирганлар.

Шунингдек, Қуръони каримнинг Қасос сураси 77-оятда: **“Ва Аллоҳ сенга берган нарса билан охиратни излагин, бу дунёдаги насибангни ҳам унутма”**, дея таъкидланган. Бу оятдан дунё ва охират ишларида, ибодат масалаларида мувозанатни сақлаш лозимлигини англаш мумкин.

Ҳаётда меъёри тайин этилмас нарсалар ҳам бор. Булар илм, одоб, касб эгаллаш ва солиҳ амал. Сиз қайси йўлдасиз? Солиҳ ишлардами ё беҳуда амалларда?!

Анвар ҒУЛОМОВ,

Меҳнат фахрийси, Самарқанд шахри

Мундарижа

Жаннат василаси	
Неъматларни сўзлаш шукрдир	1
Таянч нуқта	
Ҳаддидан ошган ҳаммасини ташлаб қўяди	2
Қуръонни ўрганамиз	
Қуръоннинг учдан бирига тенг сура	4
Сийрат	
Синовларга сабр қилиш суннатдир	5
Саҳобалар ҳаёти	
“Сизни ўқ каби тўғрилаган бўлардик...”	6
Тушунча	
Жамоат	7
Долзарб мавзу	
Ишончли устоз адаштирмайди	8
Динимизни ўрганамиз	
Қизнинг мерос олишдаги ҳолатлари	10
Буюк алломалар	
Муҳаммад Обид Синдий	11
Танишув	
Имомлик – мен учун фахр	12
Масжидларимиз	
Бир асрлик масжид	13
Ижобатли дуолар	
Ғазабингдан паноҳ бергин...	13
Убудият	
Дуонинг ижобат бўлиш омиллари	14
Аҳлингизни асранг	
Истиффорнинг фойдалари	15
Масала	
Сўраган эдингиз...	16
Мазҳабимиз тарихидан	
Даражаси энг юксак имом – Абу Ҳанифа	18
Динимизни ўрганимиз	
Зикрнинг турлари, фазилатлари	20
Ибратли ҳикоя	
Аллоҳ қўшимни ислоҳ қилди	21
Муталаа	
Яхшиликнинг меҳвари шариатдир	22
Болалар саҳифаси	
Жасур ўғлон	23
Дин ва фан	
Робот ихтирочиси	24
Ихтиро	
Ақлий ҳисоблаш ускунаси	25
Шеърят	
Ёлвораман шу саждага қўйиб бошим...	26
Ҳадис шарҳи	
Топиб олинган нарсанинг ҳукми	28
Эҳтиром	
Тилла Шайх бобонинг ҳиммати	29
Саодат асрига саёҳат	
Уҳуд ғазоти	30
Маълумотхона	
Етмиш минг талабали дорилфунун	32

Расулulloҳ соллаллоҳу
алайҳи ва саллам:
“Раҳмон бўлган Зот
раҳмлиларга раҳм қилади.
Ер юзидагиларга раҳм-
шафқат қилинлар,
шундагина Олий зот
сизларга ҳам раҳм
қилади”, деганлар
(Имом Термизий
ривояти).

Журналда оятлар, ҳадислар бор. Ножоииз жойларга қўйманг!

Қуръоннинг учдан бирига тенг сура

Мушриклар ва яҳудийлар Расулulloҳ солаллоҳу алайҳи ва салламдан Аллоҳ таолонинг сифатлари ҳақида сўрашганида Аллоҳ тоало Ихлос сурасини Маккаи мукаррамада нозил қилган.

Яҳудийлар, мушриклар Пайғамбаримизга: «Эй Муҳаммад Раббинг қандай Зот? “Раббим – Аллоҳ”, дейсан, У ҳақида бизга маълумот бер! У қачон туғилган, насл-насаби қандай, меросхўрлари ким? Шулар ҳақида гапириб бер», дейишди.

Ихлос сурасида Раббимизнинг ҳолати, жалолни сифатлари, яъни У Зотга танғалган сифатлардан поклиги зикр қилинган. Шунинг учун у тажрид, тавҳид, Ихлос сураси деб номланган.

Суранинг илк ояти: «(Эй Муҳаммад алайҳиссалом,) “**Айтинг У Аллоҳ ягонадир**”. Бу оят Аллоҳ таолонинг У зотга лойиқ, муносиб бўлмаган барча сифат ва айблардан поклигини билдиради.

“**Аллоҳ – Сомаддир**”, “Сомад”ни муфассирлар турлича тафсир қилишган. Судий айтади: “Сомад – тилакларни амалга ошиши, мусибат етганда паноҳ, ёрдам сўраб илтижо қилинадиган Зотдир”.

“**Туғмаган ва туғилмаган**” Одатда аввал туғилиш ва кейин туғиш бўлади. Араб мушриклари “фа-

ришталар Аллоҳ таолонинг қизлари”, яҳудийлар “Узайр Аллоҳнинг ўғли”, масиҳийлар “Исо Аллоҳнинг ўғли”, деб даъво қилишган. Ҳеч бир тоифа “Аллоҳнинг отаси” бор деб даъво қилмаган. Шу боис ояти каримада олдин Аллоҳ таолонинг туғиш содир бўлмагани зикр этилган.

“Унга тенг ҳеч ким йўқ”, Каъб ва Ато оятни: “**Унинг ўхшаши йўқ**” деб тафсир қилишган.

Ихлос сурасини Пайғамбаримиз солаллоҳу алайҳи ва саллам: “**Қуръони каримнинг учдан бирига тенг келади**”, деб марҳамат қилганлар. Уламолар айтишади: “Бу сура ни Расулимиз Қуръоннинг учдан бирига тенг дейишларининг сабаби, Қуръони карим оятлари уч қисмга бўлинади. Биринчиси тавҳид ҳақида. Ҳамма пайғамбарлар умматларини тавҳидга чақирганлар. Аллоҳ таолога ширк келтирмасликка чақирганлар. Яна бир қисми шариат аҳкомлари, яна бир қисми олдин ўтган халқлар, пайғамбарлар ҳақидадир.

Ихлос сураси фазилати ҳақида бир неча ҳадис ворид бўлган. Жумладан, Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “**Кимки бир кунда Ихлосни 10 маротаба ўқиса, Аллоҳ таоло унга жаннатдан бир қаср насиб қилади**” (Имом Аҳмад ривояти).

Аллоҳ таоло Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга бир қанча синовларни юборди. Ҳали дунёга келмасидан оталаридан, олти ёшида оналаридан, саккиз ёшида суянчиғи – боболаридан айрилдилар.

Ислом уммат орасида кенг ёйилгунча кўплаб машаққатлар чекдилар. Еттита фарзандларидан олтитасини ўз қўллари билан ерга қўйдилар. Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом буларнинг барчасига гўзал сабр қилдилар.

Уламолар айтадиларки, бу синовлар билан Аллоҳ таоло Расулимизнинг ҳаётларидаги ҳар бир лаҳзасини қиёматга қадар келадиган умматлари учун дастуриламал бўлишини ирода қилган.

Барча мўминлар хотиржамлик, тақдирдаги яхшилик ҳам, ёмонлик ҳам Аллоҳ таолодан эканига иймон келтиради. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам мана шу иймонни ҳаётларида ўзлари яққол кўрсатиб берганлар.

Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу билан Маккаи мукаррамадан Мадинага ҳижрат қилиб кетаётганларида орқаларидан уларни қатл қилиш учун келадиганлар бор эди. Абу Бакр бундан қаттиқ хавотирда уларни кўриб: “Ё Расулуллоҳ, яқинлашиб қоляпти-да”, деди. Пайғамбаримиз алайҳиссалом эса: “**Хотиржам бўлинг**”, дедилар. Ёки ғорда Абу Бакр: “Расулуллоҳ ҳозир сал эгилсалар, бизларни кўриб қолади”, деди. Расулуллоҳ

Синовларга сабр қилиш суннатдир

соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “**Қўрқма, Аллоҳ биз билан-ку**”, дея Абу Бакрни хотиржам қилдилар.

Расулуллоҳ қабристондан ўтиб кетаётганларида бир аёл дод-фарёд билан сочларини юлиб, юзларини тирнаб, бутун бағри билан ўзини ерга уриб ётганди. Пайғамбар алайҳиссалом унга: “**Сабр қилинг**”, дедилар. У: “Сиз йўлингизда кетаверинг, мен билан нима ишингиз бор?” дея қўполлик қилди. Расулуллоҳ: “**Сабр қилсангиз яхши бўлади**”, дея кетдилар. Кейин саҳобаи киромлар келдилар: “Эй онахон, нима қилиб қўйдингиз, бу киши кимлигини биласизми, Пайғамбаримиз алайҳиссалом эдилар-ку, яхши иш қилмадингиз, беодоблик қилиб қўйдингиз. Сиз бир фарзандингиздан айрилган бўлсангиз, бу киши бир неча фарзандларини ер бағрига қўйганлар-ку”, дейишганда, бояги аёл хатосини англаб, сўнгга Расулуллоҳдан бориб узр сўради. Шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “**Албатта, сабр (мусибатнинг) биринчи зарбасидадир**”, деб марҳамат қилдилар.

Ҳаётда ҳар қандай ҳолатда ҳам сабр қилиш, киши ўзини хотиржам тутиши Пайғамбаримиздан бизга берилган суннатдир. Унга эргашганларгина икки дунёда ҳам саодат топадилар, иншоаллоҳ.

Зайниддин ЭШОНҚУЛОВ,
Ўзбекистон мусулмонлари идораси
раиси ўринбосари

“Сизни ўқ каби тўғрилаган

Саҳобаларнинг баъзилари жангдаги қаҳрамонлиги билан танилган бўлса, баъзилари илм тарқатиш ва тақвоси билан ном қозонганлар. Фарзандлари сабаб тарихга муҳрланганлари ҳам бор.

Шулардан бири хазражлик саҳоба Башир ибн Саъд ибн Саълаба ибн Хилос ибн Зайд ибн Молик асли мадиналик бўлиб, Бадр жангида иштирок этган. У ўғли Нўмоннинг исми билан “Абу Нўмон” кунясини олган. Онаси Унайса бинти Халифа ибн Аъдий ибн Амр ибн Имриул Қайс. Башир Аъмра бинти Равоҳа деган аёлга уйланиб, Нўмон деган фарзанд кўришди. Бу аёл ҳам Исломга кириб, Расулуллоҳ алайҳиссалом йўлига эргашган. Бу аёл машҳур саҳобий шоир Абдуллоҳ ибн Равоҳанинг синглиси эди.

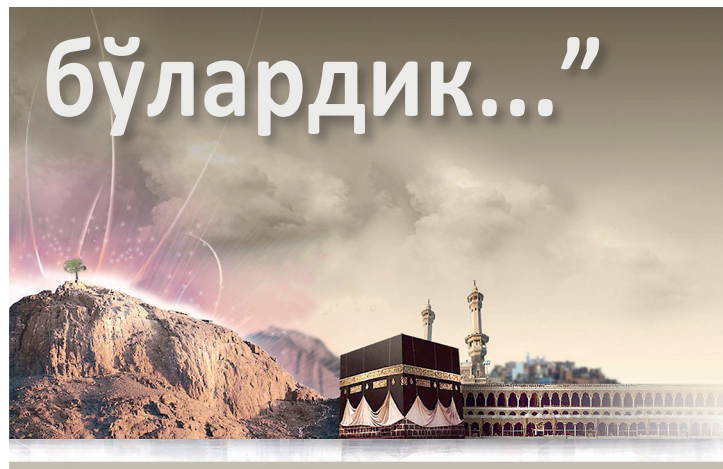
Башир ҳижратдан олдин Мадинаи мунавварада мусулмон бўлган. У нубуватнинг ўн иккинчи йили ҳаж мавсумида Хазраж ва Авс вакиллари билан Расули акрамни бориб кўришган эди. Иккинчи Ақабада ҳам байъат қилиб, Мадинага қайтиб кетди.

Башир ибн Саъд жоҳилият даврида ёзишни яхши биларди. Ўша вақтда хатсаводли одамлар жуда кам бўлган.

У Расулуллоҳ алайҳиссалом қаерга борсалар, у зотга мулозим бўлган. Расули акрам иштирок этган жанглار ва ғазотларда ёнларида турган. У иниси Симок билан Бадр ғазотида, Уҳуд, Хандақ ва ундан кейинги жангларда ҳам қатнашди.

Хандақ ғазотида унинг ўзига хос ўрни бор. Расули акрам Башир ибн Саъд ҳижрий еттинчи йил шаъбонда Фадакка ўттиз кишилик сарияга бош қилиб жўнатдилар. Сўнг Водил қуро томонга шаввол ойида яна бир сарияга бош қилиб юборилган эди.

Башир саҳобий, фозил ва солиҳ киши эди. Расули акрам унга алоҳида эътибор бериб муомала қилардилар. У Набий

бўлардик...”

соллаллоҳу алайҳи ва саллам вафотларидан кейин Абу Бакр Сиддиқнинг халифа бўлишида биринчилар қаторида қўллаб-қувватлади.

Ибн Асокир айтишича, муҳожирлар ва ансорлар ўтирган бир мажлисда Умар ибн Хаттоб бундай деди: “Биласизларми, баъзи ишларга (енгил қараб) рухсат берсам, нима қилган бўлардингиз?” Ҳамма жим қолиб индамади. Бу гапини икки ё уч марта такрорлади. Башир ибн Саъд деди: “Агар шундай қилсангиз, ўқни қандай тўғриласак, сизни ҳам шундай тўғрилаган бўлардик”, деди. Ҳазрати Умар уни бу гапи учун мақтади.

“Саҳиҳ”да Абу Масъуд Ансорийдан маъна бу гапи собит бўлган: «Биз Саъд ибн Убода билан суҳбатлашиб ўтирганимизда Расули акрам келиб қолдилар. Башир ибн Саъд у зотдан: “Ё Расулуллоҳ, бизлар сизга салавот айтишга буюрилдик. Салавотни қандай айтамыз?” деб сўради. Расулуллоҳ алайҳиссалом сукут қилдилар. Бизлар қанийди бу саволни бермаса эди, деб хижолат бўла бошладик. Сўнг Расулуллоҳ алайҳиссалом: **“Аллоҳумма солли ала Муҳаммад ва ала оли Муҳаммад, кама соллайта ала Иброҳийма ва бориқ ала Муҳаммад ва ала оли Муҳаммад, кама барокта ала Иброҳийма фии олабийн. Иннака Муҳаммад мажсийдун. Вассалома кама аълимтум”**, дедилар».

Ибн Ҳишом, Ибн Саъд ва Воқидий Баширнинг қизи олиб борган баракали хурмо қиссасини бундай ҳикоя қиладилар: «Башир ибн Саъднинг қизи айтади: “Онам Умра бинти Равоҳа мени чақириб, этагимга бир идиш хурмони тўкиб, эй қизим, буни отанг ва тоғанг Абдуллоҳ ибн Равоҳага олиб бор. Мен хурмони олиб бораётиб Расулуллоҳ алайҳиссалом олдиларидан ўтдим. Мен одамлар орасидан отам билан тоғамни излаётган эдим. Шунда Расули акрам менга: **“Бу ёққа кел, эй қизим, сен нимани олиб юрибсан?”** дедилар. Мен: “Ё Расулуллоҳ, бу хурмо, отам Башир ибн Саъд ва тоғам Абдуллоҳ ибн Равоҳага онам бериб юборди”, дедим. У зот: **“Бу ёққа олиб кел”**, дедилар. Мен Расулуллоҳ қафтларига озгина хурмо бердим. Сўнг бир кийим хурмо учун тўшалди. Бир дона хурмо кийим устига думалаб кетди. Шунда у зот бир кишига Хандақ аҳлини хурмога келинглари деб чақиришни буюрдилар. Хандақ аҳли хурмо дарагини эшитиб биз турган жойга етиб келишди. Ҳар бирлари хурмодан олиб едилар. Қанча киши еганида ҳам хурмо камайиш ўрнига зиёда бўлиб борарди. Ҳатто Хандақ аҳли ўрнидан туриб кетдилар. Қарасам, кийим атрофида хурмо доналари қолиб кетган эди.

Башир ибн Саъддан ўғли Нўъмон ибн Башир ҳадис ривоят қилган, ўғли Нўъмондан Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қилган.

Башир ибн Саъд иниси Симок билан ҳижратнинг ўн иккинчи йили Ироқда ҳалок бўлган. Башир Исом ва иймон нури у ерга етиб бориш йўлида жон фидо этган эди.

Аллоҳ таоло ундан рози бўлсин.

Манбалар асосида
Бобомурод ЭРАЛИ
тайёрлади.

Жамоат

“Жамоат” сўзи “жам” сўзидан олинган бўлиб, нарсаларни бир-бирига яқинлаштириб, қўшишга айтилади. Жамоат – бир мақсадда бирлашган бир қанча инсонлардир. Фақиҳлар истилоҳида жамоат деб бир гуруҳ инсонларга айтилади. Косоний айтади: “Жамоат йиғилиш сўзидан олинган. Яъни бир киши бир жойга келса, у йиғилиш дейилмайди. Камида икки киши бўлса, йиғилиш дейилади”.

Шунингдек, жамоат деб намозни биргаликда адо этишни ҳам тушунилади. Бу жамоат суннати муаккададир. Яъни намозни имом ва эргашувчи биргаликда адо этиши.

Ўрнига қараб жамоатнинг ҳукми ҳам ҳар хил бўлади.

Жамоат намози ёлғиз ўқилган намоздан афзалдир. Бунга далил: **“Жамоат намози ёлғиз ўқилган намоздан йигирма етти даража афзалдир”** ҳадисидир. Фақиҳлар жума тўғри бўлиши учун жамоат шартлигига иттифоқ қилишган. Икки ҳайит намозида шартлигида турли қарашлар айтишган.

Жамоатнинг яна бир маъноси ушбу ҳадисда келган: Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: **“Мусулмонлар жамоати ва бошлиғидан айрилмайсан”**. “Фатҳул Борий”да айтади: “Бу тўғрида турли қарашлар айтишди. Бир гуруҳ вожибликка далолат қилади”, дедилар. Жамоат бу – кўпчиликдир. Яна бир гуруҳ: “Жамоат саҳобалардир”, дедилар. Баъзилар: “Жамоат илм аҳлидир”, деганлар. Табарий айтади: “Тўғриси – қўллаб-қувватлаган кишилари атрофида бирлашган жамоатдан айрилмаслик назарда тутилган. Ким аҳдидан қайтса, жамоатдан чиққан бўлади”.

“Таҳовия” шарҳида айтилади: “Аҳли суннат ва жамоатга эргашамиз”. Суннат – Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг йўллари. Жамоат – мусулмонлар жамоати. Улар саҳобалар ва қиёматгача яхшилик билан эргашганлардир.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: **“Албатта, бу уммат етмиш уч фирқага бўлиниб кетади, биттасидан бошқа ҳаммаси дўзахда. Ўша биттаси жамоатдир”**. Бир ривоятда: “Ё Расулуллоҳ, улар кимлар?” деб сўрашди. У зот: **“Менинг ва саҳобаларимнинг йўлида юрганлар”**, дедилар.

Жамшид ШОДИЕВ тайёрлади.

Ишонгли устоз адаштирмайди

**Ислом дини Арабистон ярим оро-
лидан бошқа минтақаларга кенг
тарқалгани сари баъзилар Қуръони
каримнинг муташобих оятлари маъ-
носини тушунишда нотўғри йўлдан
кетдилар. Уламоларимиз бунинг
бир нечта сабаблари бор дейишади.**

Жумладан, айримлар етарлича илми бўлмаса-да, бирор мавзуда битта оят ёки ҳадиснинг ўзи билан кифояланиб, бошқа далилларга эътибор қаратмади. Дин душманлари эса мусулмонларга баъзи оятлар ва ҳадисларнинг зоҳирий маъносини айтиб ёки нотўғри таъвил қилиб адаштиришга ҳаракат қилди. Масалан, халифа Усмон розияллоҳу анҳу даврида асли яманлик бўлган Абдуллоҳ ибн Саба ўша вақтда ражъат ва васият каби сохта даъво ва иддаолар билан мусулмонлар ўртасида биринчи қон тўкилиши билан ниҳояланган мудҳиш воқеаларга сабабчи бўлди.

Мусулмонларни турли ғоявий хуружлар ва тафриқаланишдан сақлаш учун аҳли сунна вал жамоа уламолари ақидавий ва фикҳий масалаларга оид оятлар ва ҳадисларнинг асл маъноларини баён қилиш билан бирга Ислом динининг асосий таълимотини етказишга ҳаракат қилдилар. Шу билан бирга турли фирқа ва оқимларнинг нотўғри иддаоларига раддиялар беришди. Шу маънода “Саҳиҳи Муслим” асарида машҳур тобеин Ибн Сириндан қуйидаги сўз нақл қилинган: “Албатта, бу илм – диндир. Шундай экан, динларингизни кимдан олаётганингизга қаранглар”.

“Сунани Доримий” асарида Асмо ибн Убайддан қуйидагилар ривоят қилинади: «Адашган фирқа вакиллари билан икки киши Ибн Сириннинг ҳузурига киришди ва: “Эй Абу Бакр, сизга бирор ҳадис айтиб берайликми?” дедилар. Ибн Сирин: “Йўқ”, деди. Кейин улар: “Аллоҳнинг китобидан бирор оят ўқиб берайликми?” дейишди. У зот: “Йўқ”, деди ва: “Ёки сизлар менинг олдимдан

чиқиб кетасизлар ёки мен ўзим бу ердан кетаман”, деди. Улар чиқиб кетдилар. Шу вақтда у зотнинг ёнидаги бир киши: “Эй Абу Бакр, агар улар сизга бирор оят ўқиб беришганида сизга бирор зарар етармиди?” деди. У зот: “Улар бир оят ўқиб кейин уни нотўғри талқин қилиши оқибатида сенинг қалбингда нотўғри ақида ўрнашиб қолишидан қўрқдим”, деди».

Бир талаба Самарқанд донишмандларининг биридан илм ўрганиш ва бу мақсад учун Бухорога бориш борасида маслаҳат сўраганида унга қуйидагича маслаҳат беради: “Бухорога борганингда уламолардан илм ўрганишда шошилмагин. Икки ой давомида ўйлаб кўриб, кейин бир устозни ихтиёр қил. Агар сен боришинг билан бирор олимдан илм ўрганишни бошласанг, баъзан унинг дарс бериши сени қаноатлантирмайди. Сўнгра бошқа устознинг олдига боришга мажбур бўласан. Оқибатда илм ўрганишинг баракали бўлмайди”.

Абул Муин Насафий катта гуноҳ қилувчи қибла аҳлининг ҳукми борасида турли фирқа ва олимларнинг қарашларини келтириш борасида қуйидагиларни зикр қилади: «Ривоят қилинишича, Ато ибн Абу Рабоҳ Ҳасан Басрийнинг (катта гуноҳ қилувчи киши мунофиқ ҳисобланади, деган) қарашини эшитганда, бундай бўлса, Юсуф алайҳиссаломнинг акалари ҳам мунофиқ бўлишганми? Чунки улар Юсуф алайҳиссаломни қудуққа ташлаб кетишлари билан ўзларига топширилган омонатга хиёнат қилишдилар, “Уни бўри еб кўйди”, деган сўзлари билан ёлғон сўзладилар ҳамда: “Биз уни ўзимиз ҳимоя қиламиз”, деган ваъдаларига хиёнат қилишдилар”. Ато ибн Абу Рабоҳнинг ушбу гапи Ҳасан Басрийга етиб борганида: “Ато рост сўзлабди”, деди ва ўзининг мазкур эътиқодидан қайтди».

Бухоролик машҳур олим Муҳаммад ибн Фазл ибн Атиянинг Имом Абу Ҳанифа билан кўп бирга юриб, илм ўрганишига қуйидаги воқеа сабаб бўлади: «Муҳаммад

ибн Фазлнинг отаси Фазл ибн Атия Имом Абу Ҳанифанинг ҳузурида бўлганида: “Ўғлинг Муҳаммад кимдан илм ўрганияпти?” деб сўрайди. “Муҳаддисларнинг ҳузурига қатнаб, улардан ҳадис ёзиб олмоқда”, деди. Имом Абу Ҳанифа унга: “Ўғлингни ҳузуримга олиб келгин, илми қай даражага етибди, кўрайин”, деди. Фазл ибн Атия ўғли Муҳаммадни Имом Абу Ҳанифанинг ҳузурига олиб келади. Имом унга лутф кўрсатиб, ўзига яқин олиб: “Эй Муҳаммад, кимларнинг олдида боряпсан ва кимлардан ҳадис ёзиб оляпсан?” деди. Муҳаммад эса барчасини айтади. Абу Ҳанифа унда ҳадислар ёзилган бир китобни кўриб: “Менга бер”, дейди. Абу Ҳанифа ушбу китобни очиб қараганда бошида Пайғамбар алайҳиссаломнинг: “Валади зино уч (кишининг) энг ёмони”, ҳадисини кўради. Абу Ҳанифа ундан: “Бу ҳадиснинг маъноси нима?” деб сўрайди. У эса: “Унинг маъноси ҳадисда келганидек”, дейди. Абу Ҳанифа айтади: “Инна лиллаҳ, бу сўзинг билан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва салламга ножоиз бўлган нарсани нисбатлаган бўлиб қоласан. Ҳолбуки, бу гап бир неча ояти ка-

рималар ва ҳадиси шарифларга зиддир. Қолаверса, Аллоҳ таоло бандаларига зулм қилади, деган эътиқодга олиб боради. Ким бундай сўзни айтса, Қуръонга хилоф қилган бўлади ва бир инсонни бошқанинг гуноҳи туфайли азобланишини тўғри деб билган бўлади, яъни Аллоҳ таолони бандаларига зулм ва жабр қилади, деб эътиқод қилган бўлади”. Фазл ибн Атия: “Аллоҳ сизга раҳм қилсин, унинг маъносини ўзингиз айтинг”, деди. Имом Абу Ҳанифа айтади: “Бу ҳадис хос бир валади зино ҳақида айтилган бўлиб, унинг ота-онаси зино қилар, ўзи эса одам ўлдириш, ўғрилиқ ва бошқа ёмон ишлардан қайтмас эди. Мана шу валади зинога нисбатан “У уч (кишининг) ёмонроғи”, деб айтилди. Чунки у ота-онаси қилган зинога қўшимча бошқа ёмон ишларни қилгани учундир. Фазл ибн Атия буни эшитгач: “Бу ҳақиқий илм. Эшитдингми?” деди ўғли Муҳаммадга. Абу Ҳанифа айтади: “Эй Муҳаммад, ким ҳадис талаб қилса-ю, унинг маъносини талаб қилмаса, унинг ҳаракати зое кетибди ва бу унга ҳалокат бўлади”. Мана шу воқеадан кейин Муҳаммад ибн Фазл илм ўрганиш учун Абу Ҳанифанинг олдида кўп борадиган бўлди».

Диний илмларни пухта ва мукамал ўрганмоқчи бўлган кишилар ҳақиқий уламолардан ўрганиши лозим. Бу жараёнда фақатгина китобларни мутолаа қилишнинг ўзи кифоя эмас. Чунки баъзан ўқувчи китобдаги нарсани нотўғри тушуниши мумкин. Шунинг учун ҳам кибор муҳаддислардан Ҳофиз Абу Бакр Бағдодий қуйидагиларни айтади: “Илм фақатгина уламолар оғизларидан олинади”.

“Ким бирор устозсиз китобларни ўзи мустақил мутолаа қилса, бундай киши суҳуфий деб номланади, муҳаддис ҳисобланмайди. Ким Қуръонни бирор устозсиз ўқиса, бундай киши мусҳафий деб номланади, қори дейилмайди”.

Соатмурод ПРИМОВ,

*Имом Бухорий номидаги Тошкент
ислом институти Илмий ишлар ва
фан бўйича проректори, исломшунослик
фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)*

Қизнинг мерос олишдаги ҳолатлари

Фарз эгаларидан аёл меросхўрларнинг энг асосийси марҳумнинг қизидир. Фароиз китобларида у “сулбий қиз” деб ҳам аталади. Қизнинг меросдаги ҳолати учта: 1. Қиз марҳумнинг ёлғиз фарзанди бўлса, молнинг $\frac{1}{2}$ ярмини (нисф) олади.

Қизнинг $\frac{1}{2}$ ярим (нисф) олишига мисоллар:

1-масала

3/24	12/24	9/24	
3	12	4+5	24
1/8	1/2	1/6+қолгани	
хотин	қиз	ота	махраж

2-масала

4/12	2/12	6/12	
4	2	6	12
1/3	1/6	1/2	
2 та она бир ака	она	қиз	махраж

2. Марҳумнинг биттадан ортиқ қизлари бўлиб, ўғли бўлмаса, қизлар тарика молининг $\frac{2}{3}$ учдан иккисини олади.

Қизнинг $\frac{2}{3}$ учдан икки олишига мисол:

3/24	16/24	5/24	
3	16	4+1	24
1/8	2/3	1/6+қолгани	
хотин	2 та қиз	ота	махраж

3. Марҳумнинг қизи билан ўғиллари ҳам бўлса, қиз асаба меросхўрга айланади. Фарз эгаларидан қолган молни ҳар бир ўғил икки қиз баробари миқдорида бўлишиб оладилар.

Ушбу ҳолатларнинг барчаси Қуръони каримда бундай келган: “Аллоҳ фарзанд-

ларингизга (мерос тақсимида) бир ўғил учун икки қиз улуши баробарида (беришни) буюради. Агар (фарзандлар) иккидан ортиқ аёл (қизлар) бўлса, уларга (марҳум) қолдирган нарсанинг учдан иккиси, агар якка қиз бўлса, унга (мероснинг) ярми (берилар)” (Нисо сураси, 11-оят).

Қизнинг асаба бўлиб мерос олишига мисоллар:

1-масала

6/24	4/24	7/24	7/24	
6	4	7	7	24
3	1/6	7		12/12
1/4	1/6	асаба		
эр	ота	2 қиз	ўғил	махраж

Бу ерда иккита қизга теккан $\frac{7}{24}$ улуш билан бир ўғилга теккан улуш баробар бўлди.

Агар учинчи ҳолатда марҳумнинг ўғил ва қизларидан бошқа ворислар иштирок этмаса, масаланинг умумий махражи фарзандлар сонига тенг бўлади. Бунда ҳар бир ўғилни иккита бош деб олинади.

2-масала

6/12	6/12	
3	3	6
Асаба		
2 қиз	2 ўғил	махраж

Саиджамол МАСАЙИТОВ,
Фатво маркази бош мутахассиси,
Исломунослик фанлари бўйича
фалсафа доктори (Phd)

Муҳаммад Обид Синдий

Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳнинг “Муснад” асарига ёзилган машҳур “ал-Маваҳиб ал-латифа” китоби муаллифи Муҳаммад Обид Синдий ҳижрий 1190 йилда Шарқий Ҳиндистоннинг Синд шаҳри яқинида Сийвон қишлоғида туғилди.

Аллома илм ва маърифат нурини дунёга таратган хонадонда улғайди. Дастлаб бобоси Шайх Муҳаммад Мурод, кейин отаси Шайх Аҳмад Али ва амакиси Шайх Муҳаммад Ҳусайн Ансорийдан илм ўрганди¹. Ақлий, нақлий ва тиб илмини амакисидан таълим олди. Кейинчалик Ҳижозга кўчиб ўтди. Макка, Тоиф, Жидда ва Яман шайхларининг маърифат чашмаларидан қониб-қониб симирди. Олимнинг энг катта устози Имом Шавканий бўлди.

Ҳижрий 1232 йилда аллома Мисрга сафар қилди ва у ерда бир йил мобайнида олимлар билан учрашиб, улардан истифода олди. Ўша пайтлар Мисрда Муҳаммад Али Пошо усмонийларнинг волииси эди. У Синдийнинг олимлигини билгани учун алломани икром қилди. 1233 йилда Синдий яна Яманга қайтди.

Аллома дарс бериш, китоб ўқиш ва нусха кўчиришда чарчоқ нималигини билмади. У икки юз кун ичида олти саҳиҳ китобни, яъни “Саҳиҳи Бухорий”, “Саҳиҳи Муслим”, “Сунани Термизий”, “Сунани Насоий”, “Сунани Абу Довуд” ва “Муватто” китобларидан нусха кўчирди. Хати жуда чиройли ва тушунарли эди. Шунингдек, “Фатҳул Борий” ва “Мажмауз завоид” китобларидан нусха кўчирди².

Шогирдларига олти ой ичида “Сихоҳи ситта”ни шарҳлаб берди. Киттоний бундай ёзади: «Менга Хатиб Саййид Абу Жийда ибн Абдулкабир Фосий сўзлаб берди. Унинг устози Аллома Ҳасан Ҳулвоний Мадинада Шайх Муҳаммад Обид Синдийдан “Сихоҳи ситта”ни бир ой ичида таълим олиб, олти ой ичида шарҳлари билан ўрганган экан. Бундай сабр мутааххир олимлардан камдан-кам учрайди»³.

Аллома нафақат ҳадис, балки тафсир ва фикҳ фанидан ҳам сабоқ берди. У фикҳга оид “Таволиъул анвор”⁴ номли асарининг хотимасида: “Бу китобни талабаларимга дарс қилиб ўтардим”⁵, деган.

Синдийнинг шогирди Шайх Абдулрахмон ибн Мансур устози ҳақида: “У киши ўта ҳаёли, матонатли ва азиятларга сабрли эди”, деган⁶.

Ҳижрий 1243 йилда Синдий Мадинага боради. Муҳаммад Али Пошо уни Мадина уламолари раиси лавозимига тайинлайди. Олим Мадинада илм ва маърифат тарқатиб, умрининг охиригача динга хизмат қилди.

*Манбалар асосида Тошкент
ислом институти ўқитувчиси
Элёрбек АНВАРОВ тайёрлади.*

¹ Саид Бектош. Имом фақиҳ муҳаддис шайх Муҳаммад Обид Синдий. – Байрут: Дору башоирул исламия, 1987. – Б: 74.

² Тақиюддин Надавӣ. Таржимату имом фақиҳ муҳаддис шайх Муҳаммад Обид Синдий. – Байрут: Дорун наводир, 2012. – Б: 16.

³ Абдулхай ибн Абдулкарим Каттоний. Фихрисул фаҳорис. – Байрут: Ихёу турс арабий, 2003. – Б: 722

⁴ Алломанинг ушбу асари қўлёзма ҳолда Азҳария кутубхонасида сақланмоқда. Агар нашрга тайёрланса, тахминан 50–60 том атрофидаги катта тўплам китоб бўлади. Саид Бектош қўлёзмани кўриб шу хулосани ўз тадқиқотида айтиб ўтган.

⁵ Саид Бектош. Имом фақиҳ муҳаддис шайх Муҳаммад Обид Синдий. – Байрут: Дору башоирул исламия, 1987. – Б: 215

⁶ Абдулрахмон ибн Мансур. Шахсиётул аср. – Қоҳира: Дорул маърифат, 2003. – Б: 52

Имомлик – мен учун фахр

Абдуғани Ҳасанов 1990 йили Самарқанд вилояти Ургут тумани Ғўс қишлоғида таваллуд топган. 2015 йил Имом Бухорий номли Тошкент ислом институтини тугатган.

2017–2023 йиллар Самарқанд шаҳаридаги “Шоҳи Зинда” жомеси, Ургут туманидаги “Сой” масжидларида муаззин, имом ноиби, имом-хатиб бўлиб фаолият юритган. Жорий йилнинг апрел ойидан буён “Мулла Шоди” жоме масжиди ва Ургут тумани бош имом-хатибидир.

– Бу соҳани танлашингизга нималар ва кимлар туртки берган?

– Имомлик ота касб десам ҳам бўлади. Чунки отамиз узоқ йиллар Ургут туманидаги “Сой” масжидида имомлик қилган. Ҳозир ҳам устозим, ҳам маслаҳатгўйим. У кишининг тарбияси, йўл-йўриғи мени шу касбга етаклади.

– Имом-хатиб сўзлари таъсирчан бўлиши учун нима қилиши керак?

– Имом ҳар бир сўзни қалбидан ўтказса, ўзи айтганларига амал қилса, сўзи тилдан-мас, қалбдан чиқади. Шунда бошқаларга ҳам таъсир қилади. Қалбдан чиққан ҳар қандай сўз, албатта, мўминнинг қалбига етиб боради. Чунки мўминнинг қалби бир-бирига боғлиқ. Улуғ устозларимиз мўминнинг қалби бир кунлик масофадан ҳам боғланиши мумкин деганлар.

– Имом-хатиблик инсоннинг ўзига ҳам, оиласига ҳам масъулият юклайди. Шундай эмасми?

– Албатта, имом-хатиблик катта масъулият. Чунки у жамоатга жавоб берувчи инсон. Бу касб, энг аввало, унинг ўзини ислоҳ қилишга, барчага ҳар соҳада намуна бўлишга ундайди. Чунки халқ унга эргашади, унинг сўзига амал қилади. Зеро, имом-хатиблик бу гўё оқ варақ, шу оқ варақни доғ туширмаган ҳолатда манзилга олиб бориши энг катта масъулият.

Қолаверса, одамлар оиласига ҳам назар солади. Бу қўрғон бошқаларникига нисбатан мукамал бўлиши керак. Чунки бизда биринчи навбатда кимнинг фарзанди,

кимнинг ўғли деб сўрашади, палончи имом-хатибнинг боласи дейишнинг ўзи катта масъулият. Лекин тарбия тўғри берилса, фарзанд кимнинг боласи бўлишидан қатъи назар, Аллоҳга тақво қилиб, ҳеч қаерда уялтирмайди.

– Бугун жамиятимизда сизни қайси жиҳатлар қувонтиради ва ташвишга солади?

– Бугун хурсанд қиладиган жиҳатлар таълим масканларининг кўпаяётганида, ёшларимиз ҳам илмга қизиқиш билдираётганида. Чекка ҳудудларда ҳам турли диний-дунёвий ўқув марказлари очилаётгани қувонарлидир. Мени ташвишга соладигани эса, айрим ёшларимиз турли ёт ғоялар таъсирига тушиб қолаётганидир.

– Энг кўп ўқийдиган китобларингиз? Диний манбалардан ташқари қандай мавзулардаги китобларни мутолаа қиласиз?

– Имом Бухорийнинг “Адабул муфрад” китоби; ўзбек адабиётидан “Ўтган кунлар”, “Меҳробдан чаён” асарларини яхши кўриб ўқийман.

– Танлаган касбингиздан кўнглингиз тўлмаган пайтлари ҳам бўлганми?

– Бундай вақтлар бўлмаган. Албатта, имомлик Аллоҳнинг ризолиги учун қилинадиган касб. Қаерда бўлса ҳам, халқ хизматида бўлиш мен учун фахр.

Ўз мухбиримиз тайёрлади.

Бир асрлик масжид

Диёримиздан кўплаб уламолар, етук инсонлар, донишмандлар етишиб чиққан. Шундай инсонлардан бири XIII аср охири XIV аср бошларида яшаб ўтган Шайх Муҳаммад Донишманднинг ўғли Абдумаликхўжадир. У тариқат пешвоси сифатида кўплаб инсонларни тўғри йўлга бошлагани боис халқ у зотни “Малик ота” номи билан эъзозлаган.

У кишининг мақбараси ҳозирда Жиззах вилояти Шароф Рашидов туманида жойлашган бўлиб, обод зиёратгоҳга айлантирилган. 1923–1924 йилларда қишлоқ аҳли у кишига атаб зиёратгоҳ ёнида ҳашар йўли билан масжид барпо этган. Масжид қурилишида масжиднинг илк имом-хатиби Порсохон ўғли Офокхон бошчилик қилган. Жоме Самарқанд шаҳридаги Хўжа Убайдуллоҳ Аҳрор Валийнинг масжидидан андоза олиб қурилган. Атрофи қалин девор билан ўралган, ўртасида тўртта улкан устун ўрнатилган. 1935 йили масжид фаолияти Совет ҳукумати томонидан тўхтатилган. Маҳаллий аҳоли масжидни сақлаб қолиш мақсадида ундан омборхона сифатида фойдаланган.

Йиллар ўтиб, 1997 йил август ойида масжид расмий давлат рўйхатидан ўтказилиб, фаолиятини янгидан бошлади. Бугунги кунда масжид 250 намозхонни сиғдиради. Масканда ҳозирда ободонлаштириш ишлари давом эттирилиб, 600 кишилик янги намозхона қурилиш ишлари режалаштирилган.

Ҳозирда кўплаб юртдошларимиз “Малик ота” қадамжоси ва юз йиллик масжидни зиёрат қилиш учун ташриф буюрмоқдалар.

Ортиқбой ҲАЗРАТҚУЛОВ,
Шароф Рашидов тумани
“Малик ота” масжиди имом ноиби

Ғазабингдан паноҳ бергин...

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْجَنَّةَ وَأَسْتَجِيرُ بِكَ مِنَ النَّارِ

Ўқилиши: “Аллоҳумма инний асъялука-л-жанната ва астажиру бика мина-н-наар”.

Маъноси: «Аллоҳим, Сендан жаннатни сўрайман ва (Сендан) дўзахдан паноҳ тилайман» (3 марта айтилади) (Имом Ибн Можа ривояти).

اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا، وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ. فَاعْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ، وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ

Ўқилиши: “Аллоҳумма инний золам-ту нафсий зулман касиирон ва лаа йағфиру-з-зунууба иллаа анта. Фағфир лий мағфиротан мин ғиндика варҳамний иннака анта-л-ғофуру-р-роҳим”.

Маъноси: “Аллоҳим, дарҳақиқат, мен ўз жонимга кўп жабр қилдим, гуноҳларимни фақатгина Сен кечира оласан. Мени Ўз даргоҳингда бўладиган мағфират билан кечиргин ва (Ўзинг) менга раҳм қил, зеро, Сен кечирувчи ва раҳмли Зотдирсан” (Имом Муслим ривояти).

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبَرَصِ وَالْجُنُونِ وَالْجَذَامِ وَمِنْ سَيِّئِ الْأَسْقَامِ

Ўқилиши: “Аллоҳумма инний аъузу бика мина-л-бароси ва-л-жунууни ва-л-жузаами ва мин саййи’и-л-асқоми”.

Маъноси: “Аллоҳим, Сендан моховлик, песлик, жиннилик ва (барча) ёмон касалликлардан паноҳ сўрайман” (Имом Насоий ривояти).

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ، وَتَحَوُّلِ عَافِيَتِكَ، وَفُجَاءَةِ نِقْمَتِكَ، وَجَمِيعِ سَخَطِكَ

Ўқилиши: “Аллоҳумма инний аъузу бика мин заваали ниъматика ва таҳаввули ғафийатика ва фужааъа-ти ниқматика ва жамийъи сахотик”.

Маъноси: “Аллоҳим, Сендан неъматинг заволидан, офиятинг кетишидан, дафъатан келувчи азобингдан ва барча ғазабингдан паноҳ беришингни сўрайман” (Имом Муслим ривояти).

Дуонинг ижобат бўлиш омиллари

Аллоҳ таоло Бақара сурасининг 186-оятида: **“Қачон бандаларим сендан Мен ҳақимда сўрасалар, Бас, албатта, Мен яқиндирман. Дуо қилувчи дуо қилганда, дуосини ижобат қилурман”,** деб марҳамат қилган.

Мусулмон киши дуо ижобат бўлишида қуйидаги сабабларга алоҳида эътибор қаратиши лозим.

1. Ҳалол луқма. Саъд ибн Абу Ваққос розияллоху анху дуоси ижобат бўлмаётгани ҳақида Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламга шикоят қилди. Шунда у зот алайҳиссалом: **“Эй Саъд, ҳаромдан узоқ бўлгин! Чунки кимнинг қорнига ҳаром луқма кирса, унинг дуоси қирқ кунгача ижобат бўлмайди”,** дедилар.

2. Қиблага қараб, икки қўлни кўтариб дуо қилиш ва уни “Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм” билан бошлаш. Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам одатда қиблага юзланиб дуо қилар ва ҳар бир ишни **“Бисмиллаҳ”** билан бошлардилар.

3. Паст овозда одоб, хушу, хокисорлик ва камтарлик билан дуо қилиш. Аллоҳ таоло бундай марҳамат қилади: **“Раббингизга зорланиб ва хуфиёна (паст овозда) дуо қилинг! Дарҳақиқат, У (дуода ва бошқада) ҳаддан ошувчиларни севмас”** (Аъроф сураси, 55-оят).

4. Чин ихлос ва ишонч билан дуо қилиш. Аллоҳ таоло Ғофир сурасининг 65-оятида: **«...Бас, Унга динни холис қилган ҳолда дуо (ибодат) қилинг!..»** деган.

Ибн Аббос розияллоху анхумодан ривоят қилинади. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам: **“Ижобатига ишонган ҳолингизда Аллоҳга дуо қилинг! Билиб қўйинг, Аллоҳ таоло ғофил ва сўраган нарсасига эътибори йўқ кимсаларнинг дуосини ижобат қилмас!”** дедилар.

5. Умид ва сабр қилиш. Аллоҳ таоло Аъроф сурасининг 56-оятида: **“Унга (Аллоҳга) ҳам кўрқинч ва ҳам умид билан дуо қилинг!”** деб марҳамат қилган.

Абу Саъид Худрий розияллоху анхудан ривоят қилинади. Набий соллаллоху алайҳи ва саллам: **“Бир мусулмон гуноҳ қилмай, силаи раҳмни узмай туриб дуо қилса, албатта, Аллоҳ таоло унга уч нарсадан бирини беради. Ё сўраган нарсасини тезда беради. Ёки унинг мукофотини охиратга олиб қўяди. Ёҳуд унга тенг ёмонликни ундан даф қилади”,** дедилар. Саҳобалар: **“Ундай бўлса, кўпайтирар эканмиз-да?”** дейишди. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам: **“Аллоҳ кўпайтирувчи роқ!”** дедилар.

Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам: **“Бирингиз, дуо қилсам, ижобат бўлмади, дея шошқалоқлик қилмаса, албатта, дуоси ижобат бўлади”,** дедилар (Имом Бухорий ва Имом Муслим ривояти).

6. Дуо аввали ва охирида Аллоҳга ҳамд, Пайғамбаримиз алайҳиссаломга салавот айтиш. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам: **“Қачон бирортангиз намоз ўқисангиз, Аллоҳга ҳамду сано айтиш ила бошланг, кейин Набий соллаллоху алайҳи ва салламга салавот айтинг. Сўнгра истаган дуони қилинг”,** дедилар (Имом Абу Довуд ривояти).

7. Дуо сўнггида қўлни юзига суртиш. Умар розияллоху анхудан ривоят қилинади: **“Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам қачон дуода икки қўллари кўтарсалар, уларни юзларига суртмасдан туриб қайтармас эдилар”.**

8. Дуони қисқа ва сермаъно қилиш. Ойша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади: *“Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дуонинг қисқа ва кўп маънолисини яхши кўрар ва бошқасини тарк этардилар”* (Имом Абу Довуд, Имом Ҳоким ривояти).

9. Кафтнинг ичи билан дуо қилиш. Ибн Аббос розияллоҳу анҳумодан ривоят қилинади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: *“Аллоҳдан кафтларингизнинг ичи билан сўранглар, сирти билан сўраманглар. Қачон фориғ бўлсангиз, уларни юзингизга суртинг”*, дедилар (Имом Абу Довуд ривояти).

10. Дуони уч марта такрорлаш. Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу айтади: *“Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга дуони уч марта такрорлаш ва истиғфorni уч марта айтиш ёқар эди”* (Имом Абу Довуд ривояти).

11. Бошқа мўминлар ҳаққига дуо қилиш. Абу Дардо розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: *«Мусулмон кишининг биродари ҳаққига махфий қилган дуоси мустажобдир. Унинг бошида вакил қилинган бир фаришта бўлади, у биродари ҳаққига хайрли дуо қилган пайтда, вакил қилинган фаришта: “Омин, сенга ҳам шундай бўлсин”, деб туради»*, деган эдилар (Имом Муслим ривояти).

12. Кечанинг охирги учдан бири (саҳар вақти)да дуо қилиш. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: *«Раббимиз ҳар кеча кечанинг охирги учдан бири қолганида дунё осмонига тушиб: «Ким Менга дуо қилади, ижобат этаман, ким Мендан сўрайди, сўраганини бераман, ким Менга истиғфор айтади, гуноҳларини кечираман», дейди»*, дедилар (Имом Бухорий ривояти).

Акмалхон АҲМЕДОВ,

Ўзбекистон мусулмонлари идораси
Наманган вилояти бош
имом-хатиби ўринбосари

Истиғфорнинг фойдалари

Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: *“Паст саналадиган гуноҳлардан эҳтиёт бўлинглар. Улар жамланиб, кишини ҳалок қилади”*, деганлар (Имом Аҳмад ривояти). Чунки кичик саналган гуноҳлар улкан хайрли амаллардан тўсиши мумкин.

Бомдод намози Аллоҳ таолонинг бандаларига ато этган улкан ҳадясиدير. Аммо қалби гуноҳлар билан тўлган банда бомдод намозига қандай уйғонсин?! Қандай қилиб азондаги: *“Ҳайя аълас-солаҳ, ҳайя аъ-лал-фалаҳ, ас-солату хойрун минан-навм”* (“Намозга келинг, нажотга келинг, намоз уйқудан афзалдир!”) нидосини эшита олсин?! Бу қалб қандай қилиб Аллоҳнинг зикри учун юмшасин?!

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: *«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Мўмин киши гуноҳ иш қилса, қалбида бир қора нуқта пайдо бўлади. Агар тавба қилиб, у гуноҳдан бутунлай қайтса, истиғфор айтса, қалби покланади. Агар (гуноҳни) зиёда қилса, (қалбидаги қора ҳам) зиёда бўлади”»*.

Шунинг учун киши истиғфorni тилидан қўймай айтиб юрса, кўплаб манфаатлар топади:

1. Истиғфор айтувчиларга ризқ, мол-дунё ва фарзандлар Аллоҳ таолонинг инъоми бўлади.

2. Истиғфорли кишининг тоати осон бўлади, дуолари кўпаяди, ризқига барака киради.

3. Инсон ва Аллоҳнинг ўртасидаги ваҳшат, ёлғизликнинг кетишига сабаб бўлади. Яъни, банда Аллоҳга истиғфор айтиб, Унга яқин бўлади, тинчланади, қалбида дунёнинг қадри тушиб кетади.

4. Аллоҳ таолонинг истиғфор айтувчига иқбол, пешвоз чиқиши ва унинг тавбасидан хурсанд бўлишига олиб келади.

5. Қиёмат қоим бўлганида одамлар иссиқ ва терга ботишганда, у Аршнинг сояси остида бўлади. У кунда инсонлар мавқифга қараб йўналганида, у ўнг томон эгалари билан, Аллоҳнинг тақводор, авлиё бандалари билан бирга бўлади.

6. Истиғфор Аршни кўтарувчи фаришталар дуоси ва Аллоҳнинг карами насиб бўлишига сабаб бўлади.

Жаъфархон СЎФИЕВ,

Тўрақўрғон тумани “Исҳоқхон тўра” жоме
масжиди имом-хатиби

Ассалому алайкум ва
раҳматуллоҳи ва
баракотух.

СЎРАГАН

ЭДИНГИЗ...

САВОЛ:

Аллоҳ таоло розилигига қан-
дай етишса бўлади?

ЖАВОБ:

Аллоҳ таоло буюрганидек
яшаш, гуноҳларига чин тавба
қилиш, ихлос ила У Зот сари юзланиш би-
лан У Зотнинг розилигига эришилади.

Ҳазрат Сўфи Оллоёр раҳматуллоҳи алайҳ
“Саботул ожизин” номли китобида бундай
дейди:

Ирода қилса ул Ҳаййу товоно,

Қилур бир лаҳзада билмасни доно.

Яъни Ҳайй Зот (Аллоҳ) агар хоҳласа,
бир лаҳзада ҳеч нарсани билмайдиган ин-
сонни барча нарсани билимдонига айлан-
тириб қўяди. Валий зотлар ичида қисқа
муддатда Аллоҳ таолога яқин бўлганлари
бисёрдир.

Аллоҳ таолонинг розилигига етишиш
учун банда ҳидоятда собит қадам бўлиши,
Аллоҳ таоло буюрганларини бажариши ва
қайтарганларидан сўзсиз қайтиши ҳамда
хотимасини хайрли етишини Яратгандан
сўраши керак.

САВОЛ:

*Онам, опам умра ва ҳажга
бориб келдилар. Неча кунгача
кўчага чиқишмайди? Опам ҳамшира
бўлиб ишлайди. Неча кундан сўнг иш-
га қайтади? Холам 10 кунгача кўчага
чиқилмайди дебди, шу тўғрими?*

ЖАВОБ:

Ҳаж ё умра қилиш бизлар-
ни одатий фаолиятимизни
давом эттиришимизга тўсиқ бўлмайди.
Бундай чеклов йўқ.

САВОЛ:

Нима учун Пайғамбаримиз
соллаллоҳу алайҳи ва саллам-
нинг аёллари “Мўминларнинг оналари”
дейилади?

ЖАВОБ:

Аллоҳ таоло Қуръони ка-
римда бундай марҳамат қил-
ган: **“Пайғамбар мўминларга уларнинг
ўзларидан меҳрибондир, унинг хотин-
лари уларнинг оналаридир”** (Аҳзоб сураси,
6-оят).

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва
салламнинг аёллари қадрлари юксакли-
ги жиҳатидан ва уларга уйланиш мумкин
бўлмагани жиҳатидан она ҳукмидадир.
Қуръони каримда марҳамат қилинади:

**“Сизлар учун Аллоҳнинг пайғамбарига
озор бериш ва ундан кейин аёлларига
уйланишингиз асло мумкин эмасдир.
Чунки бу Аллоҳ наздида улкан (гуноҳ)
дир”,** (Аҳзоб сураси, 53-оят).

Бошқа масалаларда, яъни мерос олиш ва
уларнинг қизларига уйланиш кабиларда
ҳамма аёллар қаторидадирлар. Яъни бего-
на эркаклар уларга қараши ва улар билан
ёлғиз қолиши мумкин бўлмаган.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва
саллам мусулмонларга динда ота каби
ҳисобланадилар. Машҳур тобиен Мужоҳид
ибн Жабр: “Ҳар бир пайғамбар умматининг
отасидир. Шунинг учун мўминлар ака-ука-
дирлар”, деган.

САВОЛ:

Номаҳрамга кўз тушиши би-
лан таҳорат синадими?

ЖАВОБ: Номаҳрам аёлга қараш ёки унга кўз тушиши билан таҳорат синмайди. Лекин танадан таҳоратни бузилишига сабаб бўладиган нарсалар чиқса, таҳорат синади.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: *“Назарга назарни эргаштирманг”,* деганлар. Яъни, кўзингиз бир тушса қайта қараманг. Чунки қайта-қайта қараш, термилиш гуноҳга етаклайди.

САВОЛ: *Хаёлга келадиган ёмон фикрлар эътиқодимизга зарар қилмайдими?*

ЖАВОБ: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг саҳобалари у зоти шарифнинг ҳузурларига келиб: “Бизнинг хаёлимизга гапириш жуда оғир нарсалар келади”, дейишди. Шунда у зот: *“Мана шундай (васвасалар) келадими?”* дедилар. Улар: “Ҳа”, дейишди. Он ҳазрат соллаллоҳу алайҳи ва саллам: *“Мана шу ҳақиқий иймондир”,* дедилар (Имом Муслим ривояти).

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: *«Сизларнинг бирларингизга шайтон келадими, “Буним ким яратди? Мана бунисини-чи?” деб ҳатто “Раббингни ким яратди?” дейди. Шундай ҳолат бўлса, Аллоҳдан паноҳ тиланг (яъни “Аъзу биллаҳи минашшайтонир рожийм” денг) ва у хаёлни унутинг»* (Имом Бухорий ва Имом Муслим ривоят қилган).

Қалбдаги васвасалар тилга чиқмаса, гуноҳ бўлмайди. Ёмон хаёллардан қутулиш учун Аллоҳ таолодан паноҳ сўраб, Уни ёд этиш зарур.

САВОЛ: *Баъзи ука-сингилларимизга динимиздаги баъзи ҳукмларни эслатсак, улар: “Муҳими кўнгилда бўлса, бўлди”, деган жавобни беришади. Замонани рўкач қилиб, кўнгилда бор-ку, деб юравериш тўғрими?*

ЖАВОБ: Тўғри эмас. Нафсига қул бўлганлар ана шундай дейишади. Қалб солиҳ бўлса, ҳамма аъзолар солиҳ бўлади. Қалб бузилса, ҳамма аъзолар

бузилади. Иймон ўрнашган қалб инсонни солиҳ амалларга, беш вақт намоз ўқишга, рўза тутишга, закот беришга ва бошқа яхшиликларга чорлайди.

САВОЛ: *Уйни қиблага қаратиб қуриш керакми? Бу ҳақда динимизда нима дейилган?*

ЖАВОБ: Исталган тарафга қаратиб курса бўлади. Аммо уйни ичига қуёш тушадиган қилиб қурилса, яхши бўлади. Бу, асосан, ёши катталаримизнинг кўп йиллик тажрибаларига асосланган тавсиялардир.

САВОЛ: *Масжиддан чиққанимизда бир биродаримиз Қуръон оятлари ва Пайғамбар алайҳиссаломнинг дуолари билан овозини чиқариб дуо қилди. Шунда бир дўстимиз дуони ичида дуо қилиш афзал, деб танбеҳ берганди. Уни бошқалар ҳам маъқуллади. Шу масалада бироз тушунча берсангиз.*

ЖАВОБ: Тўғри ичида дуо қилиш афзал. Аммо овоз чиқариб дуо қилса ҳам бўлади. Овоз чиқариб дуо қилганда ҳаддан ошмаслик керак.

Абу Мусо Ашъарий айтади: «Расулуллоҳ алайҳиссалом билан сафардан қайтдик. Мадинага яқинлашганимизда у зот такбир айтдилар. Одамлар ҳам такбир айтишди. Уларнинг овозлари кўтарилиб кетди. Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: *“Эй одамлар! Ўзингизга раҳмингиз келсин. Сизлар қар ёки ғойибга дуо қилаётганингиз йўқ. Балки сиз ўта эшитувчи, яқин Зотга дуо қилмоқдасиз. Сиз дуо қилаётган Зот сизга уловингизнинг бўйнидан ҳам яқинроқ”,* дедилар» (Имом Бухорий ва Имом Муслим ривояти).

Аллоҳ таоло марҳамат қилади: *“Раббингизга зорланиб ва хуфиёна (ичида) дуо қилингиз! Зеро, У (дуода ва бошқада) ҳаддан ошувчиларни ёқтирмагай”* (Аъроф сураси, 55-оят). Овоз чиқариб дуо қилишда ҳаддан ташқари овозни кўтариб, бақирчақир қилмаслик лозим.

Ўзбекистон мусулмонлари идораси
Фатво маркази (78) 150-33-44.

Шайх Муҳаммад Аввома

Даражаси энг юқсак имом – Абу Ҳанифа

Машҳур тарихчи Ибн Халдуннинг “Муқаддима” деб номланган китобининг кириш қисмида шаръий илмларга тааллуқли маълумотлар келтирилган. Унда ҳадис ва фикҳ фанларига тегишли кўплаб хабарлар ҳам бор. Мен сўзимни ўша китобда ўқиган бир ривоят билан бошлагайман.

Ибни Халдун китобида: «Ҳасадчиларнинг Имом Абу Ҳанифа ҳақидаги баъзи мишмишларига раддия бериб: “Имом Абу Ҳанифа аҳли фатвога бош бўлган даврда унга замондош забардаст олимлар, мужтаҳид имомлар кўп эди. Улар орасида Суфён Саврий, Авзойи, Имом Молик, Лайс ибн Саъд ва бошқалар бор эдилар. Лекин Имом Абу Ҳанифадан бошқа ҳеч бири у даврда фатво беришга ботина олмасди”», деб ёзади.

Ривоятда келтирилишича, Имом Абу Ҳанифадан: “Нима дейсиз, Алқама улуғми ёки Асвадми?” деб сўрашади. Биласиз, уларнинг ҳар иккиси буюк саҳоба Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоху анҳунинг катта шогирдларидир ва Имом Абу Ҳанифага устозлик қилганлар.

Муҳтарам жаноблар, Имом Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳ нима жавоб қилган деб ўйлайсизлар?

У кишининг жавоблари бизларга ибрат бўлгулик дарс ҳамдир, яъни буюк имомимиз бундай деди: “Биз уларнинг қайси бири устунроқ, қайси бири остинроқ, деб фарқлашимиз у ёқда турсин, Алқама ва Асвад деб тилимиз билан уларнинг муборак номларини тилга олишга ҳам лойиқ эмасмиз. У зотлар шундай буюк ва покдирлар”.

Ислом уламоларининг барчалари икки асл манбага суянган, булар – Аллоҳ таолонинг китоби ва Унинг Пайғамбари Муҳаммад алайҳиссаломнинг суннатларидир. Ундан кейин умумий қоидаларда улардан ажралиб чиқадиган ижмо ва қиёсдир. Шу ўринда муҳаддисларнинг гапидан бир намуна келтирмоқчиман. Маълумки, Имом ибн Ҳиббоннинг тўққиз жилдда нашр

қилинган “Сиқот” (“Ишончли ровийлар”) деб номланган китоби бор. Китобда ҳадис ривоят қилган шахсларнинг энг ишончлилари ҳақида маълумотлар жамланган. Мазкур китоб нашр қилинганда ровийларнинг таржимаи ҳолларига биринчи ё иккинчи деб рақам қўйилмагани учун ҳозир аниқ айта олмайман, бироқ тахминан айтишим мумкинки, унда ўн беш мингга яқин ровий ҳақида маълумотлар жамланган. Баъзи манбаларда китоб муаллифига кўпчиликка маълум бўлмаган шахслар ишончилилар орасида келтиряпти, деб тухмат қилинган. Баҳс ва мунозаралар бўлди, текширилди ва маълум бўлдики, Имом ибн Ҳиббон ўзидан аввал ўтган Абу Маил, Абу Ҳотим каби ҳадис олимлари йўлини тутган экан.

Хўш, шундай бўлса нима учун уни маломат қилишди? Ундан аввалгилар борасида бундай гумонга борилмаганди-ку?

Чунки аввалги муҳаддисларнинг кўпи Ибн Ҳиббонга ўхшаб ўн беш мингта ровийни келтиришмаган, балки саноқли ровийлар ҳақида маълумот бериш билан чекланишган. Шу фикрни Имом Абу Ҳанифа ҳақида ҳам айтиш мумкин. У киши ўзларидан бошқаларда бўлмаган, муаммоларни тасаввур ва фараз қилиб кўриш услублари бўлгани, ҳали майдонга келмаган масалаларда, бундай фараз қилсак, нима бўлади ёки мана бундай ҳолат юз берса, нима бўлади, тасаввур қилиб кўрайликчи, деб мустақил фикрлашни илгари сургани учун “аҳлу-р-раъй” аташди. “Ўз раъйига кўра иш кўрувчилар” деб тухмат қилинди. Бироқ, “раъй”дан эса мурод ижтиҳод ва фикҳдаги билимдонлик деб олинса, Ислом уламоларининг ҳаммалари “аҳлу-р-раъй”дир. Кимники тафаккури ва ижтиҳоди бўлмаса, у мужтаҳид ҳам, имом ҳам бўла олмайди, балки нуқсонли бир одамдир.

Муҳаддислар ҳақидаги китобларнинг бирида Имом Абу Ҳанифанинг номлари ҳам зикр қилиниб, у ҳақда:

*“Ҳеч бир йигит куч-ғайратига тенг
кела олмас.*

*Одамлар ҳасаддан унинг душманига
айланурлар”, –*

деган мазмунда шеърӣ мисралар келтирилган эди. Яъни ҳасадгӯйлар улӯғ Имомнинг фикҳ ва ижтиҳод борасидаги ҳаракатларига тенг кела олмайдилар, демоқчи бўлган эди.

Яна бир мисол келтираман. Имом Абу Ҳанифа билан бир киши масала талашиб, Пайғамбар алайҳиссаломнинг: “Олди-берди қилганлар ажралиб кетмагунларича савдоларидан қайтиш ихтиёрига эгадирлар”, деган ҳадисларини келтиради. Ўзингиз биласиз, ажралиш жисмонан, яъни бадан билан ёхуд сўзда бўлиши мумкин. Дейлик, мен бир киши билан олди-сотди қилдим ва кейин хайр деб ўз йўлимда кетдим; у ҳам ўз йўлига кетди. Бу жисмонан ажралишдир. Агар бирор нарсанинг савдосини тамомлаб, бошқа гапга ўтсак, бу сўзда ажралишдир. Яъни суҳбат мавзуси ўзгарди. Шунда Имом Абу Ҳанифа ҳалиги одамга қисқа қилиб: “Кемада бўлишса-чи?” деди. Яъни: “Сиз ажралишни фақат жисмонан деб тушуняпсиз, агар кичкина қайиққа ўхшаш нарсада сузиб кета туриб, савдолашган бўлсалар, улар жисмонан ажралиб кетолмайдилар-ку”, деди.

Бу гап Имомга замондош бўлган баъзи уламоларнинг қулоғига етиб борди. Улар Абу Ҳанифанинг теран заковатини билдирган уни бу масала моҳиятини англаб етмадилар ва: “Абу Ҳанифа Пайғамбар алайҳиссаломнинг сўзларига мисол келтиряпти”, дейишди. Яъни, “Пайғамбар алайҳиссаломнинг сўзларига эътироз билдирияпти”, демоқчи бўлишди.

Бир ёқлама қаралса, Имом Абу Ҳанифа айбдорга ўхшаб қолади. Аслида у киши бу сўзларни ўзларининг юксак тафаккур соҳиби экани ва келтирилган ҳадисга ўхшаган маъноларни англашда одамлар дуч келиши мумкин бўлган жумбоқларни олдиндан кўра билганидан гапирган эди. Чиндан-да, кичкина қайиқдаги одамлар бир-бирларидан жисмонан узоқлашиб кета олмайдилар. Демак, биз ҳадиси муборақдаги “ажралиш” сўзини жисмонан эмас, балки Имом Абу Ҳанифа айтганидек, сўзда ажралиш деб тушунмоғимиз керак бўлади.

Имом Абу Ҳанифа Расули акрамнинг сўзларига эътироз билдирди, деган инсон ҳам оддий одам эмас эди. У ҳам ўз ижтиҳодига эга бўлган имом эди. Лекин унинг ақл-заковати Имом Абу Ҳанифа англаган чуқур ва нозик маъноларни идрок қилишга етмади.

Ўша пайтларда Бишр ибн ал-Валид Киндий исмли бир йигит баъзида Суфён ибн Уяйна раҳимахуллоҳ ҳам дарсларига қатнашиб турарди. Аслида, Қози Абу Юсуфнинг шогирди эди. Ривоят қилишлари, Ибн Уяйнадан бирон нозик фикҳий масала сўралса, у у ёқ-бу ёққа қараб, Бишр ибн ал-Валид қани деб сўрар ва масалани унга йўналтириб юбораркан. Яъни, Суфён ибн Уяйнадек мужтаҳид олим Имом Абу Ҳанифанинг шогирдлари Абу Юсуфнинг шогирди бўлган Бишрга суянар ва ишонч билдирар эди.

Сўзимизни хулосалаб айтадиган бўлсак, барча имомларимиз – улардан Аллоҳ рози бўлсин – Исломнинг бирламчи асослари борасида иттифоқ қилганлар. Имом Абу Ҳанифанинг фикҳда асос қилиб олган манбалари аниқ. Улар, албатта, Аллоҳ таолонинг каломи ва Аллоҳ Расулининг суннатидир. У киши ўз замонасидаги фатво берувчиларининг сардори эди. Замондошлари орасида кўплаб мужтаҳидлар бўлса-да, буюк имомимиз фатво берар ва шу фатво асосида иш кўриларди. Фатво берувчиларнинг илмий даражалари хусусида эса Имом Моликнинг сўзлари бизга етарлидир¹. Бундан Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳнинг даражалари нақадар юксак бўлгани англашилади.

Демак, замонамизнинг забардаст олимларидан муҳаддис, фақиҳ Шайх Муҳаммад Аввома ҳазратларининг ўғитлари бизлар учун жуда қимматлидир. Хусусан, Имом Абу Ҳанифадек улӯғ инсоннинг мазҳабларида бўлишимиз бизларга фахр ва ифтихор бериши, турли мазҳабсизларнинг алдовларига, беъмани даъволарига учмай, буюк мазҳаббошимизнинг йўлини маҳкам тутмоғимиз вожиб бўлади.

*Тарих фанлари номзоди
Ҳайдархон ЙЎЛДОШҲҲАЕВ
таржимаси*

¹ Имом Молик: «Имом Абу Ҳанифа агар ёғоч устунни олтин деб айтса, албатта шунга далил келтира оладиган даражадаги киши эди», деган.

Зикрнинг турлари, фазилатлари

Аллоҳ таоло Қуръони каримнинг кўплаб оятларида Ўзига ибодат қилиш ва зикрига буюради, жумладан: «**Албатта, Аллоҳнинг зикри** (барча нарсдан) **улуғдир**» (*Анкабут сураси, 45-оят*). «**Эй иймон келтирганлар! Аллоҳни кўп зикр қилингиз ва эртаю кеч Унга тасбеҳ айтингиз!**» (*Аҳзоб сураси, 41–42-оятлар*).

Аллоҳни зикр қилиш қалбни тил ва дил билан Унга боғлаш, Раббисини эслашидир. У нафсга қийин, лекин ажри улуғ амалдир. У қалбни поклайди, мўминни куфр ва нифокдан ажратиб туради. Аллоҳга яқин ва итоатли қилади, кўплаб ажр ва яхшиликларга эришишига сабаб бўлади. Зикр осон ибодат, уни ҳамма жойда айтса бўлади, фақат нопок жойлар — ҳожатхона ва ҳаммомда айтилмайди.

Исломда зикрлар бир неча турга бўлинади:

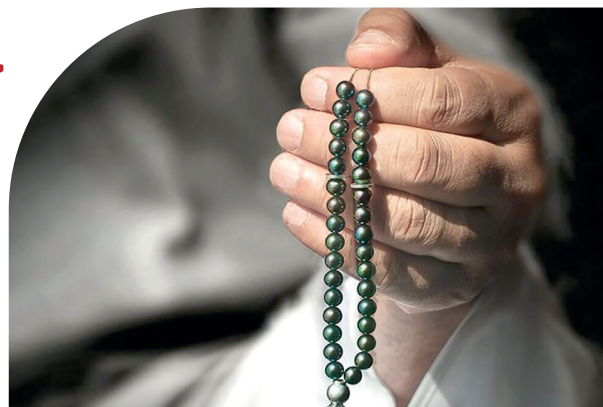
1. Замонга хос зикрлар (эрталаб, кеч кирганда айтиладиган зикрлар). Имом Нававий: “Зикр учун энг афзал вақт бомдод намозидан кейинги вақтдир. Ўша вақтда фаришталар ҳозир бўладилар”, деганлар.

2. Маконга хос зикрлар (масжид, уй ёки бошқа жойга кирганда айтиладиган зикрлар).

3. Ибодатларга хос зикрлар (намоз, рўза, ҳаж каби ибодатларда айтиладиган зикрлар). Зикрнинг энг афзал мавсумларидан бири зулҳижжа ойининг биринчи ўн кунлиги ва рамазон ойидир.

4. Амал ва ҳолатларга хос зикрлар (кийим кийганда, уйқудан уйғонганда, таомланганда, улов минганда айтиладиган зикрлар). Мазкур ҳолатларда қилинадиган зикрларни бизда дуо деб аташ одат тусига кирган. Зикр ва дуо бир-бирини тўлдириб келадиган ибодатдир.

Зикрнинг суннатларидан бири махфийликдир. Махфий зикр ошкора зикрдан афзал. Пайғамбаримиз ҳам, саҳобалар ҳам, кўплаб тасаввуф пирлари ҳам махфий зикрни афзал кўришган. У риёдан холи бўлиб, унинг самараси ва фойдаси жаҳрийсидан кўра кўпроқ ва тезроқдир, дейилган муборак китобларда.

Махфий зикр Аллоҳ билан бандаси орасидаги сир бўлиб, унинг ажрини Аллоҳнинг Ўзи беради. Махфий зикр касб билан шуғулланишда ҳам, жамоат жойларида ҳам бошқаларга халал бермайди. Буюк аждодимиз тариқат пешвоси Баҳоуддин Нақшбанд ҳазратлари айтганларидай: “Дилинг ҳамиша Аллоҳ ёди билан, қўлинг эса меҳнатда бўлсин”. Банда қайси ўринда бўлишидан қатъи назар, унинг қалби доимо Аллоҳни эслаб туриши, шунингдек, тили билан ҳам зикрда бардавом бўлиши лозим. Банда тили билан зикрда давомли бўлар экан, кейинчалик у қалбга чуқур ўрнашиб қалбни ўзи зикр қила бошлайди. Бу комилликнинг юксак кўринишидир.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳам кўп зикр қилишга тарғиб қилган.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу ривоят қилган ҳадиси қудсийда Аллоҳ таоло бундай деган: “**Модомики, бандам лаблари қимирлаб, Менинг зикримни қилиб турса, Мен у билан биргаман**” (*Имом Бухорий ривояти*).

Абдуллоҳ ибн Буср розияллоҳу анҳу ривоят қилади: «Бир киши Пайғамбар алайҳиссаломга: “Ё Расулуллоҳ! Яхши, эзгу амаллар жуда кўп, менга бир нарсани буюринг, ўша нарсани маҳкам ушлай!” деди. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом: “**Аллоҳнинг зикри билан тилинг доим нам бўлиб турсин!**” дедилар» (*Имом Термизий ривояти*).

Абу Мусо Ашъарий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “**Аллоҳ зикр қилинадиган уй билан Аллоҳ зикр қилинмайдиган уй худди**

тирик ва ўликка ўхшайди”, дедилар (Имом Бухорий ва Имом Муслим ривоят қилган).

Қиёмат кунида инсонлар бу дунёда учта амални қилганларга берилган ажр-мукофотларни кўриб ўзи қилмагани учун афсус-надомат чекишар экан. Ушбу ажр эгалари Қуръони карим ҳофизни бўлганлар, таҳажжуд намозини адо қилувчилар ва зикр аҳлидан бўлган зокирлардир. Аллоҳ таоло қайси бандасини яхши кўрса, уни ҳидоятга йўллаб, Ўзига ибодат қилишини осон қилиб қўяди.

Қуйидаги ҳадисдан ҳам у зикрнинг қанчалик улуғлигини билишимиз мумкин. Абу Саъид Худрий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: **«Аллоҳ таоло айтади: “Кимни Қуръон ўқиш ва Менинг зикрим уни бошқа нарсаларни сўрашдан тўсиб қўйса, Мен унга сўраганларга берганимдан кўра кўпрогини бераман. Аллоҳ таоло каломининг бошқа каломларга нисбатан фазли Аллоҳ таолонинг бандаларга нисбатан фазли кабидир”»** (Имом Термизий ривояти).

Зикр орқали банда Аллоҳ таолога ихлос билан дуо қилади ва ҳожатларини сўрайди. Банда Аллоҳни кўп зикр қилиш билан турли гуноҳлардан узоқлашади. Унинг қалбида беҳуда фикрларга ўрин қолмайди. Таҳлил (Лаа илаҳа илаллоҳ), тасбеҳ (Субҳаналлоҳ), тамхид (Алҳамду лиллаҳ), такбир (Аллоҳу акбар) ва истиғфор (Астағфируллоҳ) каби зикрлар бизни Раббимизга яқинлаштиради.

Хулоса қилиб айтганда, Аллоҳ таолони зикр қилиш шукрнинг боши ҳисобланиб, унда давомли бўлиш руҳни қувватлайди, қалбни поклайди, нафсни тарбиялайди. Натижада банда гуноҳлардан фориғ бўлади, ризқи кенг ва ҳаётида барака бўлади.

Манабалар асосида
Дилшоджон МАМАДАЛИЕВ
тайёрлади.

Ярим тун. Айюбнинг уйида шовқин кўтарилди. Аёли гўдаги ёнида йўқлигидан дод солди. Уйни қидирмаган жойи қолмади. Бола йўқ. Саросимада эр-хотин боғи томон югурдилар. Шу кеча қаттиқ бўрон туриб, атрофни деярли кўриб бўлмасди. Ниҳоят боғ томондан боланинг йиғиси эшитилди.

Аллоҳ қўшнимни ислоҳ қилди

Айюб ҳам, аёли ҳам юз берган ҳодисадан саросимада эди.

Бўроннинг кучидан эр-хотин уйига шошди. Етиб бориши билан селга бардош бермай уйнинг томи қулаб тушди. Шу топда уй ичидан: “Мени қутқаринглар, йўқса, ўлиб қоламан”, деган овоз эшитилди. Бориб қарашса, ёрдам сўраган бир неча кун олдин қарз сўраб келган қўшнисини экан.

Барча нарса ойдинлашди. У болани ўғирлаш билан уларни ташқарига чиқишга мажбур қилган, сўнг тунагани уйларига кирган.

Бўлиб ўтган ҳодисага қарамай Айюб қўшнисини қутқариб олди.

Ўғри омон қолганига хурсанд бўлса-да, қўшнисининг ҳақиқага хиёнат қилганидан афсусда эди. Кечирим сўраркан, Айюб:

– Биз одамларни Аллоҳ бизни афв этиши учун кечирамиз. Ислон бизга ана шундай таълим берган, – деди.

Ўша кеча Айюб оиласи билан узоқроқ қариндошиникига кетганча икки ой ўтиб уйига қайтди. У уйини кўриб ҳайратланди. Чунки уйи аввалгидан ҳам яхшироқ ҳолда таъмирланган эди.

Бир вақт ўша қўшнисини унга пешвоз чиқди ва:

– Ҳаётимни сақлаб қолганингиз учун сизга ташаккур билдиришни ва шу билан афв этишингизни хоҳладим.

– Ахир сиздан уйимни таъмирлаб беришингизни сўрамагандим!

– Лекин сиз менга катта сабоқ бердингиз. Уйингизга кириб, ўғрилиқ қилганимда ҳам ҳаётимни сақлаб қолдингиз.

Айюбнинг қувончи икки карра ортди, Аллоҳ таолонинг розилиги учун яхшилик қилгани ва унинг эвазига Парвардигор уйига қўшиб қўшнисини ҳам ислоҳ қилганига ҳамду сано айтди.

“Мавсуъатул муяссаро фит
тарихил ислами” асари асосида
СОРА ҲУСАЙН қизи тайёрлади.

Муҳаммад ибн Омир ибн Шарафиддин ШИБРАВЙЙ

Яхшиликнинг меҳвари шариатдир

Қанча илмлар бор, эгасини ерга уради, қанча жоҳилликлар бор, жоҳилни кўкларга кўтаради.

Изоҳ. Ер юзидида кун ва тун алмашиб турганидек, дунё ҳаётида яхшилик билан ёмонлик ҳам “ким ўзар”га пойга ўйнайди. Яхшилик ўз меҳварида айланипти. Яхшиликнинг меҳвари шариатдир. Ёмонлик ҳам ҳаракатдан тўхтаётгани йўқ, балки яхшиликка зид қонун-қоидаларини мустаҳкамлаб, тараққий қиляпти. Ҳатто бу қонуниятлар мукаммаллашиб, ёмонлик алоҳида фанга айланиб улгурди. Бу фандан дарс берувчи “устаси фаранг”лар мақсадга эришишнинг минглаб йўлини билади. Ҳар бир йўлнинг бошланиши ва охири, йўлдаги тўсиқларни бартараф этишнинг миллионларча усули улар томонидан пухта ўйлаб чиқилган. Натижа ҳам шунга яраша: бу дунёда тилаганларига етиб, орзулар ушляпти, “ном”лар қозониляпти. Золим адолатсизлиги билан, киссавур ўғрилиқ қилиб, ғийбатчи бировни бадном этиб, зинокор бузуқлиги билан мақсадига эришиб, боши осмонга етаяпти. Ҳаммаси ўз ишининг олими, гўё! Лекин бу “илм” ҳақиқат эмас, мажоз. Яъни, мажозий маънодаги уларнинг олимлиги, аслида жоҳиллик. Шунинг учун улар ўз натижаларидан бошлари осмонга етиб, қанчалик фахрланмасинлар, ҳақиқатда бу “илмлари” уларни ерга уриб, хорляпти...

Илмлар бор, муҳтожлик зое қилган, Бор жоҳиллик, неъматлар-ла ўралган¹.

Изоҳ. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам қашшоқлик фитнасининг ёмонлигидан паноҳ тилаганлар. Демак, биздек ожиз умматларига бу фитнанинг қай даражада хавфлироқ бўлишини тасаввур қилаверинг..! Кимнингдир зеҳни қилни қирққа ёради, мадрасаларни тугатиб, хатми қутуб қилган, илми ўзига етарли, аммо чўнтаги бўш. Камбағаллик Аллоҳнинг қадари эканини англагандай бўлади, ҳатто бошига тушаётган мусибатларни устига ёғилаётган “гуллар” ўрнида қабул қилади.

Лекин яна чўнтаги бўшлиги панд беради, энди унинг тасаввурида бошига гуллар эмас, муҳтожликнинг узлуксиз зарбалари ёғилади, кетма-кет зарбалардан гангиб қолади, зеҳн ўтмаслашади, ҳалол билан ҳаром аралашиб кетади, илм зое бўлади.

Маърифатдан беҳабар жоҳилнинг неъматларга кўмилиб яшаши истидрождир. Пайғамбар алайҳиссаломдан бундай мазмунда ривоят қилинади: **“Агар кўрсангизки, Аллоҳ таоло бир бандасига, гарчи у гуноҳлар устида турган бўлса-да, дунё мolidан у нимани истаса, шуни беряпти. Билингки, бу истидрождир”**, дедилар ва бу оятни ўқидилар: **“Энди – қачонки улар ўзлари учун эслатма қилиб берилган нарсани унутишгач, Биз уларга ҳамма нарсанинг эшикларини очиб қўйдик. Қачонки ўзларига берилган нарсалар билан шод турганларида, Биз уларни тўсатдан (азоб билан) ушладик. Бас, бутунлай номурод бўлдилар”** (Анъом сураси, 44-оят).

Чўзилган ваъда ва (шартларга) боғланган ишда хайр йўқ.

Изоҳ. Мунофиқлик – иккиюзламачилик энг ёмон феълдир. Сабаби, нифоқ иймонга зиён етказади. Ваъда бериб, уни бажармаслик мунофиқлик аломати. Берилган ваъдани бажариш қанча чўзилса, иккиюзламачиликка шунча яқинлашилган бўлади. Бу яқинлашишнинг бора-бора нифоқ чегарасига ўтиб кетиш хавфи бор. “Фалон ишни қилсанг, сенга берган ваъдамни бажараман” деб ваъданинг адосини шартларга боғлаб қўйишда ҳам яхшилик йўқ. Ваъда бериб, кейин унинг бажарилишини бир шартта боғлаб қўйиш, балки ваъдани бажармаслик қасдида ўйлаб топилган чора бўлиши мумкин. Агар ҳақиқатда шундай бўлса, бу икки карра мунофиқликдир.

Рашид ЗОҲИД таржимаси

¹ Ҳассон ибн Собитга тегишли байт. Абу Аббос Аҳмад ибн Абдуссаломнинг “Ал-Химасатул мағрибийя” китобида келтирилган.

Муғомбир

Куз кунларининг бирида кўл бўйида йиғилган болалар денгизлар ва кўллар ҳақида суҳбат бошлашди. Денгиз чуқурроқ ва суви ҳам кўлникига қараганда совуқ бўлади, дейишди. Алихон эса доимгидек уларнинг гапини бўлди. Болалар унинг табиатини билгани сабабли баҳсга киришмадилар. Улар сувга тошларни ирғита бошлашди. Тошлар худди какликлар сингари сувнинг мовий сатҳида сакраб кетар эди. Бу сафар Фаррух отган тош узоқроқ борди. Алихон ҳасад билан унга: “Қани сени тошларинг қандай экан кўрайлик-чи?” – деди. Фаррух кафтлари орасидаги тошларини кўрсатди. Аслида унинг тошларида ҳеч қандай фарқи йўқ эди. Муғомбир Алихон бирор баҳона топиш учун: “Мана! Сени тошларинг худди қоғоз сингари ингичка экан. Бундай тошларни ҳар қандай одам улоқтириши мумкин”, – деди. Фаррух унинг ниятини фаҳмлади-да, шу ондаёқ: “Менинг тошларимни сен ол, ўзингникини эса менга бер, ўшанда кўрасан!” – деди. Шундай қилди. Лекин натижа ўзгармади. Шу пайт Ҳайдар исмли бола Алихоннинг олдига келиб: “Бугун омадинг келмади”, – деди. Алихон кўполлик билан унга бақириб: “Сен нимани ҳам тушунар эдинг, чўлоқ!” – деди. Алихоннинг бу гапи болаларни ранжитди. Ҳамма уни одобсизлиги учун изза қилди. Зеро, Алихоннинг қилган бу иши Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг муборак ҳадисларига мутлақо тўғри келмасди.

“لا تمار أخاك و لا تمازحه”

“Биродарингиз билан тортишманг ва уни мазах қилманг!” (Сунани Термизий).

Жасур ўғлон

Қадим замонларда йўлларда кўплаб қароқчилар савдо қарвонларини тунар ва одамларни асир олиб қул бозорида сотардилар. Ана шундай кунларнинг бирида қароқчиларнинг кўлига ёши кекса бир отахон тушиб қолди. Қароқчилар бошлиғи унга: “Қул бозорида сотилиб кетишни истамасанг, бизга юз танга топиб бер, шунда сени озод қиламиз”, – деди. Бечора отахон яқинларига мактуб ёзиб ҳолатни баён қилиб бундай деди: “Биламан, сизларда мени озод қилиш учун пул йўқ. Мен бу мактубни ҳолимдан хабардор бўлишингиз учун ёздим”.

Бу қариянинг жасур ўғли бор эди. Отасининг шундай аҳволга тушиб қолганини билгач, дарҳол йўлга отланди. Қароқчилар қароргоҳига келиб, ўзини таништиргач уларга: “Мен сизлардан отамни гаров пулисиз озод қилишингизни сўрамайман. Уни сотсангиз ҳам, кўп фойда олмайсиз. Яхшиси, унинг ўрнига мени сотиб юборинглар. Шунда сизлар кўпроқ даромад қиласиз”, – деди.

Бундай таклиф қароқчиларга жуда ёқиб тушди. Улар вазиятни қароқчилар бошлиғига тушунтирдилар. Қароқчилар бошлиғи бу жасур ва олийжаноб йигит ҳақидаги эшитгач, қўлоқларига ишонмади. Йигитни ва отасини ҳузурига келтиришни буюрди. У қариянинг ўғлига ҳайрат билан қараб: “Бу дунёда нақадар жасур ва мард фарзандлар бор, а?! Бизда инсонийлик ўлибдими арслоним?! Сенга отангни ҳадя қиламан!” – деди. Шундан сўнг кекса отахон ва унинг фидокор ўғли уйга қайтишди. Бу ҳикоя Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қуйидаги ҳадисларини ёдимизга солади:

“لا يجزي ولد والدا إلا أن يجده مملوكا فيشتره فيعتقه”

“Ҳар бир фарзанд отаси олдидаги қарзини ҳеч қачон адо қила олмайди. Илло, уни қул ҳолатида сотиб олиб озод қилиб юборса, бундан мустасно”.

«Кўкалдош» мадрасаси мударрисси
Охунжон АҲМЕДОВ таржимаси

Робот ихтироҷиси

“Робот” атамаси илк бор 1920 йилда чех ёзувчиси К.Чапекнинг “Р.В.Р.” пьесасида механик одамларга нисбатан ишлатилган. Кибернетикага эса 1948 йилда инглиз математики Винер асос солган.

Бироқ 800 йил аввал кибернетика ва робототехниканинг илк пойдеворини қўйган Жазарий тўғрисида, афсуски, кўпчилик эшитмаган.

800 йил аввал кибернетика ва робототехниканинг илк пойдеворини қўйган, 50 дан зиёд турли хил автоматик сув механизми, насос, соат, тилсимли қулф, тилсимли касса, термос, автоматик болалар ўйинчоқлари каби олтишга яқин асбоб ва машиналар ясаган ва булар ҳақида нодир асар қолдирган Жазарий тўғрисида кўпчилик эшитмаган. Ҳолбуки, Ўрта Осиёдан кўчиб кетган салжуқийлардан бўлмиш Абул Изз ўрта асрлардаёқ робототехникага асос солиб улгурган эди.

Жазарий 1174–1200 йилларда Салжуқий ҳукмдори Носириддин Маҳмуднинг Артуқ саройида бош муҳандис бўлиб хизмат қилди. Ҳукмдор Маҳмуд Абул Иззга автоматик сув қуядиган мослама ясашни буюради. Ўшанда олим одам ва товус шаклидаги сув қуядиган роботлар ясаб беради. Ҳукмдор ҳам таҳорат олишда Абул Иззнинг роботлари хизматидан фойдалангани тарихларда қайд этилган.

Жазарий 25 йил Артуқлар султонлари ҳомийлигида ишлади. Машҳур асари – “Зукко механик асбобларни билиш китоби”ни 1206 йилда Султон Носириддин даврида ёзди.

Сарой ҳукмдори олимнинг ихтироларини катта ҳайрат билан қаршилади ва бу ажойиб механизмлар унутилиб кетмаслиги учун тасвир ва изоҳлари билан бир китобга жам қилишни буюрди.

Абул Изз нафақат олим, балки моҳир уста ва малакали муҳандис ҳам эди. Асарларида таъриф этилган барча авто-

матик тизимларни ўзи ясаб, суратларини ҳам ўзи чизиб, амалиётга татбиқ этди ва бу ҳақда: “Амалиётга жорий қилинмаган билим, тўғри билан янглиш орасида бўлади”, деб таъкидлади. Матнларни эса Юсуф ибн Усмон оққа кўчиради.

Жазарий асарида ихтироларини тасвир ва изоҳлар билан жуда аниқ ва мукамал тушунтириб берган. Унинг бу қобилиятини ҳам алоҳида таъкидлаш жоиз. Чунки ундан етти аср кейин яшаган ва 1920 йилларда Ғарб дунёсига Абул Иззни танитган Эрланген университети профессори немис кимёгари Видеман асардаги автоматик машиналардан бир нечтасини қийналмасдан мустақил ясашга муваффақ бўлган. Айни пайтда, Видеман мазкур асарни немис тилига таржима ҳам қилган.

Машҳур “New Scientist” журнали 2007 йил 7 июль сонидида Буюк Британиядаги Шеффилд университети сунъий интеллект ва робототехника профессори Ноел Шаркининг “Қадимги Юнонистонда

дастурланган роботлар” мақоласини чоп этди. Унда Ноел жумладан шуларни ёзади: “Леонардо да Винчидан олдин ҳам дастурланган роботлар билан шуғулланганлар борми, дея изланишларимни ўрта аср Европасидан ўрта аср Шарқ дунёсига бурдим. У ерда янада илгарироқ давр, яъни XIII асрда Исмоил ибн Раззоз Жазарий томонидан ясалган дастурланган автоматик механизмларни топдим. Олим ҳақиқий дастурланган роботлар – автоматик чолғучилар ўрнатилган қайиқ ясаган экан. Бундай қайиқ кишига жуда завқ бериб, турли мажлисларда намойиш қилинган...”

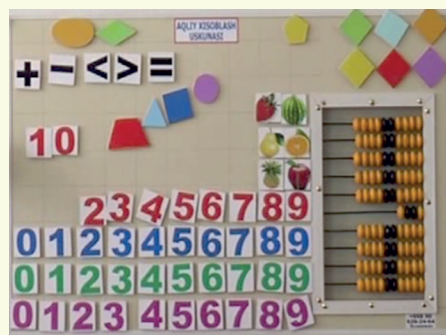
Ноел Шарки қадимги Юнонистон ва Хитойда баъзи автоматик муסיқий асбоблар ясалган бўлса-да, уларда дастурлаш усули ишлатилмаганини таъкидлайди ва «... Ниҳоят муסיқа қутиси механизмига асосланиб, ажойиб тарзда дастурланган “ичимлик қуядиган робот қайиқча”га келиб тўхтагани»ни ёзади. «Жазарий ясаган мазкур робот тузилиши унинг 1206 йилда қаламга олинган “Зукко механик асбобларни билиш китоби” асарида ёзиб қолдирилган». Профессор робот тузилишини батафсил тушунтиргач, 2006 йили ўзи роботнинг қандай ишлашини кўрсатиш учун моделини ҳам ясаганини айтиб ўтади. “Nature” журнали эса Абул Иззни “XII аср муҳандислигининг чўққисини забт этган мусулмон олим” деб атаган.

Манбалар асосида
Мунаввара РУСТАМ қизи
тайёрлади.

“Ҳидоят” журналининг 2024 йил 1-сонида чоп этилган “Ўзингни бўлишига нима етсин?!” сарлавҳали мақола эълон қилинган эди. Сўнгра таҳририятга андижонлик Илҳомжон Сатторов келиб, ўз кашфиёти билан ўртоқлашди.

Ақлий ҳисоблаш ускунаси

Илҳомжон ака узоқ йиллик меҳнат фани ўқитувчиси бўлгани боис, доим ўқувчиларни билимга қизиқтиргиси келган, уларнинг илмий бўлиши учун астойдил ҳаракат қилган. Мана шу нияти амалга

га ошиб, “Ақлий ҳисоблаш ускунаси”, яъни боғча ва бошланғич мактаб ўқувчиларига мўлжалланган ақлли доскани ихтиро қилди. Магнит доскада ўзбек, рус ва инглиз алифбоси, геометрик шакллар ва математик амалларнинг барчаси мужассам. Бола машқларни мустақил бажара олади. 0 дан 9 гача сонлар келтирилган ва осон ҳисоблаши учун санок – чўт бор. Ихтиронинг аҳамиятли жиҳати бола унинг ёрдамида ҳам ёзма, ҳам оғзаки фикрлаш қобилиятини ривожлантиради.

“Бу ускуна орқали фақат ўқитувчи эмас, балки ўқувчи ҳам фаол бўлади. Ҳарфларнинг шакли, геометрик шакллар, турли ранглар, меваларни фарқлаш болани қизиқтиради. Бу янгиликка ўқитиш услуби болаларнинг тез ўзлаштиришига ёрдам беради. Бу ихтиродан нафақат мактабгача таълим муассасаларида, балки ота-оналар ўз уйларида ҳам болаларига математик ҳисоблаш ва ўқишни ўргатишлари мумкин. Ускуна техник жиҳатдан хавфсиз ва экологик тоза маҳсулотлардан ясалган. Бу эса болалар учун мутлақо зарарсиздир. Энг асосийси, ўқувчи унда машқларни қўлда бажаргани боис 92 фоиз маълумотни ёдда сақлайди”, дейди Илҳомжон ака.

Ихтирочининг фарзандлар камоли йўлидаги саъй-ҳаракатларига тасаннолар айтиб, қанийди шундай фидойилар, уларни қўллаб-қувватловчи инсонлар кўпайса, дея ният қилдик.

Юлдуз КОМИЛОВА тайёрлади.

Ёлвораман саждаларга қўйиб бошим...

ОҒИР САВОЛ

Саволу жавобдан иборат дунё,
Келганмиз дунёга сўралмоқ учун.
Умр ҳам мангумас, ҳаммаси рўё,
Тафаккур қилмайсан, биродар, нечун?
Қутлуғ бўлсин фарзанд, оти нимаиди? –
Туғилган маҳалинг биринчи сўроқ.
Бу кимнинг фарзанди, қайда ишлайди? –
Ҳар кунинг, қадаминг сўроқли жумбоқ.
Саволдан бошланиб жавобдан тугар,
Мактабу мадраса бу кундай аён.
Сен ўзинг кимсану сийратинг магар,
Саволга жавобдан бўлар намоён.

Энг оғир савол бор дунё сўнгида
Ютуғинг – бўлолсанг, сен унга лойиқ.
Маҳзун кимсаларга берилгай савол,
“Қандай инсон эди, айтинг, халойиқ?”

Собиржон ОТАБОВ,
Бувайда тумани

УМИД

Бани Одам ер юзига ёйилдилар,
Хидоятда бўлганлари умид узмас.
Ҳузурингда қиёматда бўларлар жам,
Ғуноҳлари раҳматингдан катта эмас!
Бунни ўйлаб вужудимда ҳаловат йўқ,
Ҳузурингга иймон билан етолсам бас.
Жаннатингга арзигулик амалим йўқ,
Ғуноҳларим раҳматингдан катта эмас!
Ёлвораман саждаларга қўйиб бошим,
Тавба айтиб истиғфорда забон тинмас.
Сен Раҳимсан, кечишингдан бор умидим,
Ғуноҳларим раҳматингдан катта эмас!
“Убайдуллоҳ дўзахимдан озод” деган,
Менинг нома аъмолимга муҳрингни бос!
“Ё Ғаффор!!!” деб мағфиратдан умидворман...
Ғуноҳларим раҳматингдан катта эмас!

Убайдулло МАҚСУДОВ,
Шаҳрихон тумани

ОТА-ОНАМНИ ЭСЛАБ

Кўзимга фазисиздек кўринган қишлоқ,
Аввалги тафтини йўқотган чорвоқ,
Устунда эгасиз занглаган ўроқ,
Раҳматли отамни эслатар ҳар чоқ.
Райҳонлар экилмай қолган ҳовли-уй,
Унут бўлаётган қўшиқ-алла, куй,
Чилдирма чалинган келин тушди тўй,
Меҳрибон онамни эслатар гоҳ-гоҳ.
Уларсиз қуриди садақайрағоч,
Айвонга ин қурмай қўйди қалдирғоч,

Чорвоқда, экинда бўлмади ривож.
Улар ўрнига ўзинг қўллаги Аллоҳ.
Ўзимча ўйларга толаман гоҳо,
Ота-онам мендан бўлдимиз ризо?..
Фарзандлик бурчимни этдимми адо?
Шуни билолмайман, армонда э, воҳ.
Отаси борларга ҳавасим келар,
Онасин йўқлаган жаннати дерлар.
Мен эса кўзда ёш, айтсам-да шеърлар,
Дуо қилай, сўраб Раббимдан паноҳ.

Муҳиддин МАДАМИНОВ

ТАВБА

Ҳаёт олий неъмат, шундай армуғон,
Тирикмиз, кўнгилда на ғам, на фиғон.
Ватан тинчлигидан зерикиб кимса,
Талпинар беҳуда амаллар томон.

Дейдилар куйиниб: “Яқин қиёмат”,
Ногаҳон ситилар дину диёнат.
Соддадил авлоднинг идрокида жам
Алдов, фирибгарлик, урфда хиёнат.
Отанинг қўллари дуога бормас,
Она меҳри учун куш ҳам зор эмас.
Кўчадан ҳеч келмас нодон бир фарзанд
Оқ бўлгани каби уйга етолмас.

Кўзларни беркитди озроқ иймоним,
Шу иймон ҳам элас бўлар гумоним.
Ростида терилган уятдан олис
Ифбат либоси йўқ, ачинар жоним.
Бошимиз қўйганда саждага ҳамдам,
Аллоҳ қалбимизда пинҳона ҳар дам.
Эҳ, бошим гар шундай эгилмаганда,
Тўнғизга ем бўлсин, қилмасди алам.

Баъзи дўстларим ҳеч пинагин бузмас,
Тақво уммонида бироз ҳам сўзмас.
Жаннату жаҳаннам фарқин англамай,
Кайфу ишратидан ҳаёлин узмас.

Кимса бор, сифати нафси бузуқлар,
Ангори ҳайбатли, хулқи қуруқлар.
Порани саҳрода чанқаган каби
Сув қилиб ютарлар, хижил қудуқлар.

Дунё имтиҳондир, эмаски хандон.
Шарқи вабо, ғарби қўзғолон, исён
Ҳамки ундан зиёд ў зга балолар.
Сабабдир, иймонин сотганлар нишон.

Тавбамиз қилайлик, биродар, бугун
Ҳалоллик, тақводир ҳар неда устун
Ғуноҳлар тўкилса ҳазон сингари,
Рост, сизга Жаннатнинг калити маҳзун...

Отамурод УДАЕВ

Ҳаётбахш саховат соҳибӣ

Қасидадан парчалар

Ким қандай тириклик фикрида бўлсин,
Қалби мудом Оллоҳ зикрида бўлсин.
Таомнинг вақти бор, беш вақт намознинг,
Ўзин соати бор кўп ила ознинг.
Уйқу тобелигин бергандир Худо,
Унда ҳам ёғдудан бўлмоқ бор жудо.
Дили Ҳақ зикрига банд бўлса буткул,
Шунга ўргангайдир кўзу қулоқ, қўл.
Нафас олишда ҳам Ҳақ зикри бўлгай,
Инсон борлиғига Ҳақ зикри тўлгай.
Зикрнинг хислати андоқ улуғдир,
Эгилгайдир поя – бошоқ бўлуғдир.
Ҳақ зикри камтарлик қилгайдир ато,
Ҳақ зикрин кўп қилсанг, кам қилгунг хато!

Олис уфқ кўзларим олдиға келди,
Умр бўстонида хазонрез елди.
Наҳот менсиз қолар дунё дер эдим,
Аламлар чекардим, қайғулар ердим.
Беҳуш танзим узра моҳир жарроҳлар,
Гоҳ жон ипин узар, гоҳ яна боғлар.
Аммо саратондан “метастаз” қолар,
Кўпайиб қувватинг ҳам сўриб олар.
Яна муолажа қатор ва қатор,
Кимёвий дорилар чоҳига тортар.
Сочларим оқарди бевақт бу дарддан,
Қош-киприklar оппоқ бамисли гарддан.
Олтмишга етмасдан ошгандек юздан,
Дилдан қувонч қочди, нур эса – кўздан.
Шунда ёдга тушди унут бир калом:
“Ўзинг ўзгармасанг – ўзгармас олам!”
Ўттиз йиллар бурун кўрган тушим бу,
Ўтган кунларимдан келган қушим бу.

Қуръон тафсирини ўқиб юрардим,
Ора-сира сирли тушлар кўрардим.
Қибла тараф эди, уфқлари – ол,
Макка самосида эгилган ҳилол.
Бир зотни кўрардим, юзлари – нурдан,
Тинмай энтикарди жоним – ҳузурдан.
Қулоғимда сўзи: “Тингла, эй болам,
Ўзинг ўзгармасанг – ўзгармас олам!”
У пайтлар ёш эдим – ўқиб, уқмаган:
Бандасидан кўрқиб, Ҳақдан кўрқмаган.
“Насиядан нақд яхши!” – деган онларим,
Ўзим қаторилар қаҳрамонларим.

Ҳамма тирикчилик қўшин тортарди,
На ўзгани билар, на ўздан ортарди.
Ҳамма шифо асли ўзингда, болам,
Ўзинг ўзгармасанг – ўзгармас олам!..
Ул китоблар эди Қуръон, ҳадислар,
Кўнглимни қуршади ажиб бир ҳислар.
Топгандайин бўлдим тузни сўзимда,
Такрорлардим “Шифо экан – ўзимда!”
Кўз очиб, ўзни боз кўрдим уйимда,
Тушдан олган ибрат қолди ўйимда.
Бу тушнинг такрори қандай ғаройиб,
Аммо ул китоблар бўлганди ғойиб..
...Йўқ, ғойиб бўлмаган – улар менда бор,
Ахир уларга кўп бўлдим харидор!
Ана, жавонимда туришар қатор,
Аммо анча очмай қилибман кўп хор.

Тўғри сўзда сихат мояси бордир,
Унда Ҳақ Расулин ғояси бордир.
Темирнинг зангидай ёлғон кемиргай,
Қалбнинг сихҳатини сўриб семиргай.
Соғлом руҳдан танга шифо етгуси,
Руҳингни занг босса – бу тан нетгуси?
Танга дард берилгай, руҳинг покла деб,
Инсонсан – инсонлик номинг оқла деб.
Ибодатдан топгунг руҳга рўшнолик,
Ғофиллик аслида – руҳга гўшнолик.
Узоқ кечаларда ёлғиз қолган он,
Оллоҳга кўнглингни очгин, эй инсон!
Одам Атомиздан мерос бу ҳикмат:
Оллоҳдан кўрқиш ва Унга муҳаббат!
Ҳозир жуда кўпдир ҳою ҳаваслар,
Ғафлат кўчасида адашган каслар.
Асл илм сари бурмаслар юзни,
Ишламасдан кутар серҳосил кузни!
Оллоҳ сўзин асо қилса гар чўлоқ,
Соғдан илдам бўлиб, олгайдир улоқ!
Мажруҳни соғ айлар, соғни мустаҳкам,
Ҳақ йўлини тутган бўлмас сира кам!
Ҳечдан кўра кеч, деб ўзни юпатгум,
Барибир мен анча дамни йўқотдим.
Энди ўтар куним фойдамдайин нақд,
Шуни англаганим ўзи катта бахт.
Токи ёпилмайин ризқинг тешиги,
Ҳамиша очикдир Тавба эшиги.
Қолган ҳар бир куним кечилмас қарздир,
Билганимни тарғиб қилмоғим фарздир.
Оллоҳга ҳамд, Расулига саловат,
Беш вақт намозимда эзгу тиловат.
Оллоҳга омонат айлаб бу жонни,
То абад сақлаймиз дилда иймонни!..

Тўлқин ЭШБЕК,

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси

Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу юз динори бор ҳамённи топиб олиб Расулуллоҳ алайҳиссалом ҳузурларига борди.

Бу ҳақда унинг ўзи ривоят қилган: «Ичида юз динори бор ҳамён топиб олдим. Уни Набий алайҳиссалом ҳузурларига олиб бордим. Пайғамбаримиз алайҳиссалом: **“Уни бир йил эълон қил”**, дедилар. Мен уни (бир йил) эълон қилдим. Уни биладиган кишини тополмадим. Кейин учинчи бор у зот алайҳиссалом ҳузурларига келдим. Набий алайҳиссалом: **“Ҳамённи, (пул) миқдори ва боғичини сақлаб қўй. Эгаси келса (қайтариб берасан). (Келмаса,) ундан фойдалан”**, дедилар».

Топиб олинган нарсанинг ҳукми

Бу ҳадисни Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳудан ривоят қилган Сувайда ибн Ғофла Убайни Каъбада учратиб мазкур ҳадис ҳақида яна сўраганида Убай: “Уч йилмиди ё бир йилмиди билмайман”, деб жавоб бергани учун бу ҳадиснинг зоҳирига ҳеч бир мужтаҳид амал қилмаган.

Фуқаҳоларимиз ерда ётган эгасиз нарсани, йўқ бўлиб кетиши хавфи бўлса, олиш вожиб дейишган. Уни олаётганига иккита кишини гувоҳ қилади. Яъни: “Ким тушириб қўйган нарсасини излаётган бўлса, уни менга йўлланг”, дейди. Топиб олинган нарса топиб олганнинг қўлида омонат ҳисобланади, шунинг учун ҳам эгасига қайтариб бергунича сақлаш лозим бўлади. Топилган нарсани эгасига қайтариш учун эълон қилиш вожибдир.

Жумҳур уламолар топилган нарсани бир йил эълон қилишни фақат қийматли нарсада шарт қилишган. Арзимас нарса эса, эгаси ундан воз кечди, деб гумон қилинадиган вақтгача эълон қилинади.

Уламолар эълон қилиш муддати бир йилдан ошмаслиги керак, дейдилар. Чунки топилгани эълон қилиш борасида келган бошқа ҳадисларда эълон бир йилдан ошмайди. Убай розияллоҳу анҳу ҳамённинг эгасини тополмасдан учинчи бор Набий алайҳиссаломнинг ҳузурларига келди. Пайғамбаримиз алайҳиссалом унга: **“Унинг ҳамёни, (пул) миқдори ва боғичини сақлаб қўй”**, дедилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ана шу учта нарсани сақлаб қўйишга буюрганлари сабаби топиб олинган

нарса уни топиб олган мўминнинг қўлида омонат ҳисобланади.

“Агар эгаси келса (қайтариб берасан)”. Ҳамма сифатларини айтиб берганидан кейин ҳамённинг эгаси экани маълум бўлгач, унга нарсаси қайтариб берилади. То эгаси ҳамён уники эканига ҳужжат келтирмагунича, топиб олган киши уни қайтармасликка ҳаққи бор.

“(Келмаса,) ундан фойдалан”. Агар топиб олинган нарса эгаси ахтармайдиган даражада қийматсиз бўлса, топиб олган киши ундан ўзи фойдаланса бўлади. Топиб олинган қийматли нарса, эгаси чиқмаса, садақа қилинади. Бу охири ҳолда эгаси топилса ва молини садақа қилганига рози бўлса, савоби унга бўлади. Агар рози бўлмаса, уни топиб олган ўйлайди ва садақанинг савоби топиб олувчига бўлади.

Манбалар асосида

Хива тумани бош имом-хатиби
Санжарбек САПАЕВ тайёрлади.

Санжарбек Сапаев 1974 йили Хоразм вилояти Хива туманида туғилган. 1992–1995 йиллари “Мир Араб” ўрта махсус ислом билим юртида таҳсил олган. Дастлаб Хива шаҳридаги “Саидниёз шоликор” жоме масжидида имом ноиби бўлган. 2018 йилдан буён Хива тумани бош имом-хатиби ва “Ҳасан Басрий” жоме масжиди имом-хатибидир.

Тилла Шайх бобонинг ҳиммати

Пойтахтимизнинг “Ҳазрати Имом” мажмуасида “Тилла Шайх” масжиди бор. Жоменинг номи Хўжа Убайдулла Ахрор авлодларидан бўлган Тилла Шайх бобо номи билан боғлиқ.

Тилла Шайх бобо XIX асрнинг иккинчи ярмида Тошкентнинг Парчабоф маҳалласида туғилган. У оилада беш ўғилнинг каттаси бўлиб, ёшлигида диний-дунёвий билимларни эгаллаб, савдогарликни ўзига касб қилган.

У ўта сахий инсон бўлиб, кўплаб бевабечораларга хайру саховат кўрсатган. Ўз ҳисобидан “Тилла Шайх” масжидини бунёд эттиргани ҳам бунга яққол мисол бўла олади. Шунинг учун халқ орасида “Бобошайх”, “Бойшайх” номлари билан таниқли бўлган.

“Тилла Шайх” масжиди 1885–1902 йилларда бунёд этилган. Масжид бироз вақт фаолият юритгандан сўнг Россия империяси томонидан ёпиб қўйилган. 1945 йилда у қайтадан очилган. Масжид 1955–1963 йилларда уста Ширин Муродов томонидан таъмирланган.

Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришгач, кўплаб меъморий обидалар қатори, “Тилла Шайх” масжиди ҳам таъмирдан чиқди. Хусусан, Ҳастимом мажмуаси бунёд этилган даврда меъморий обида атрофидаги эътиборга молик обидалар ҳам таъмирланди. Қолаверса, масжид Бутун Жаҳон ёдгорликлари рўйхатига киритилди.

Меъморий обида иншооти тўртбурчак тарҳли, гумбазсимон, масжиднинг икки ёнида миноралар бўлиб, масжидга аркасимон қилиб қурилган айвон орқали кирилади. Унинг ташқи томони безаклардан холи бўлиб, унинг икки ёнида масжидга ёруғлик тушишини таъминлаш учун деразалар ўрнатилган. Масжиднинг ичи ташқи тарафидан мутлақо фарқ қилади, ундаги ганч нақшлар, гулли безаклар инсонни беихтиёр ўзига жалб қилади.

Тилла Шайх ҳожининг уч ўғил ва уч қиз фарзанди бўлиб, уларни илму маърифатли қилиб тарбиялади. Улар Нурихон, Замирахон, Манзурахон, Ғулом қори, Ниғмон қори ва Низом қорилардир. Ғулом қори 5 ёшида Қуръони карим тиловатини бошлаган. У тижорат ишларини отаси ва амакиларидан ўрганиб, йирик савдогар бўлиб етишган. 1914–1915 йиллар юртимизда тез-тез очарчилик кузатилган. Бу пайтда Ғулом қори бир неча ой давомида ночорларга хайрия тарқатиб, маҳаллаларда эҳсон оши тарқатган.

Тилла Шайх бобо шўролар даврида оиласи билан Шарқий Туркистонга кетишга мажбур бўлади ва ўша ерда вафот этади. Ҳозирда у кишининг авлодлари Тошкентда истиқомат қилиб, боболарининг хайрли ишларини давом эттириб келмоқда. Улар орасида тиббиёт фанлари номзодлари, фан арбоблари, юристлар, ёшлар мураббийлари, қурувчилар ва иқтисодчилар сидқидилдан Ватанимиз равнақи учун хизмат қилмоқда.

Назирахон ШАЙХОВА,
тиббиёт фанлари номзоди

Тарихи Муҳаммадий

(Давоми. Бошланиши ўтган сонларда.)

УҲУД ҒАЗОТИ

Расулуллоҳ айтдилар:

– На ишдурким, малоикалар Ҳанзалани булут устига кўтариб, кумуш тос ичида юваётганларини кўрдим, – дедилар¹. Бунинг сабаби эрса, ҳазрат Ҳанзала шул куни Мадина қизларининг бирига янгидан уйланган эди. Эртаси куни уруш бошланмоқчи бўлиб қолди. Янги келин устида бир кеча қўнмоққа Расулуллоҳ изн бердилар. Шу кеча хотини туш кўрса, тушида осмон ёрилди. Ҳанзала ёриқнинг у ёғига ўтиб ғойиб бўлди. Бу кўрган тушининг табирича, шу урушда унинг шаҳид бўлишини хотини гумон қилди. Узун тун ўтиб, бир-бирларига ёвуқлашмадилар. Эрта намозини ўқигандин сўнгра бу иш воқеъ бўлди. Мана шу чоғда булар ғуслтаҳорат олмасдин илгари “Борлиқ аскарлар тездин душманга қарши чиқсин”, деб Расулуллоҳдин буйруқ чиқди. Буйруқ кечиктирилмасин деб, ғусл қилмасдин югуриб чиқиб, аскар сафига қўшилмиш эди. Расулуллоҳ бу хабарни онглагандин сўнгра:

– Ҳанзалани фаришталар ювганларининг сабаби шу экан, – дедилар. Бу муборак кишини бутун ҳадис китобларида “Ғасилул-малоика” деб айтулар. Яъни, “Фаришталар ювган киши” демакдур. Отаси Абу Омир бўлса, тамом умрини Расулуллоҳга душманлик қилиб ўтказди. Кундан кунга Ислом ривож топганини кўриб, ҳасади ошиб кетгандин араб ерида чидаб туролмай, охири Шом вилоятига қараб қочди. Ёлғиздан ёлғиз қолиб, ҳар ерда урилиб-сурилиб юриб, хор-зорлик билан, иймондин улуш ололмай ўлди. Бунинг ўғли Ҳанзала, шаҳиди аълолик даражасига етиб, анинг жасадини булут устида фаришталар ювдилар. Ўйлаб қарасак, бу қандоқ нозик ва яширин сирдур. Бунинг ҳақиқатини Аллоҳдин ўзга ким билур?

Расулуллоҳ бу кишининг тентиб юриб, ёлғиз қолиб ўлишини илгариеъ хабар бериш эдилар. Бунинг ҳақида нима деган бўлсалар, шундоқлигича бўлиб, мўъжизалари барчага маълум бўлди.

Яна шу Уҳуд урушида мусулмонлардин Амр ибн Жамуҳ шаҳид бўлди. Бу киши эрса ансор саҳобалардан эрди. Улуғ ёшли, оёғи чўлоқ эди. Ҳар бири йўлбарсдек тўрт ўғли бор эди. Тўртовлари ҳам баробар аскар сафига ҳозир бўлдилар. Оталарига айтдиларким:

– Сизнинг Худо олдида қабул бўлгудек узрингиз бордур. Сиз томондин биз тўрт ўғил уруш майдонида турибмиз, энди сизга урушга чиқмоқнинг нима ҳожати бордур? – деб оталарини қайтардилар. Болаларидан бу сўзни англагач, яширинча Расулуллоҳнинг олдиларига келиб айтдиларким:

– Ё Расулаллоҳ! Сиз билан бирга бугун урушга чиқмоқчи эдим, сиздан ажраб қолмоққа тоқатим йўқдур. Ўғилларим эрса, бу ишга тўсқинлик қилиб турурлар. Аллоҳ ҳақи, мени бу ишдин тўсмасинлар. Ажаб эмас, бу урушда Аллоҳ таоло менга шаҳидликни насиб қилса. Шу турганимча жаннатга кириб, у жойда ҳам, чўлоқланиб босиб юрсам, мен учун на улуғ давлатдур, – деб йиғлади. Анда Расулуллоҳ айтдилар:

– Аллоҳ олдида сенинг узринг мақбулдур. Сен каби кишиларга курашишни Аллоҳ буюрмайдур, – деган бўлсалар ҳам ўғлонларига қараб айтдиларким:

– Агар ани бу ишдин тутмас эрсангиз, шаҳодат топса, анинг мақсади ҳосил бўлгай. Бу сўзни ўғиллари ҳам қабул қилдилар. Расулуллоҳдин бу сўзни онглашлари билан дарҳол туриб, қамчини илгига олиб, юзини қиблага қаратганча:

– Эй Бори Худоё, бу урушда менга шаҳидликни насиб қилгайсан ва бу улуғ даражадан мени ноумид қилмагайсан, – деб дуо қилгандин сўнгра урушга кириб шаҳодат топди. Расулуллоҳ:

– Бунинг чўлоқ оёғини тўғри босиб, жаннатда юрганини кўрдим, – дедилар.

Яна бу кишининг юқорида айтилмиш тўрт ўғлининг бири – Ҳаллод дағи шаҳид бўлди. Бунинг қайин оғаси Абдуллоҳ ибн Амр ҳам шаҳид бўлмиш эди. Амр ибн Жамуҳнинг хотини Ҳинд ҳам бошқа бир неча саҳоба хотунлар билан уруш майдонида чанқаган аскарга сув бериб турмоқда эдилар. Бу хотун кўрдиким, оиласидан уч киши шаҳид бўлибдур – эри Амр, ўғли Ҳаллод ва

қариндоши Абдуллоҳ. Бу шаҳидларни бир туяга юклаб, Мадина мазорига қўймоқчи бўлиб йўлга чиқди. Бунинг олдидан онамиз Ойша бир неча хотунлар билан қарши келдилар. Уруш хабарини сўраб, қўшиннинг қайғули ҳолини англадилар. Ҳаммалари қаттиқ қайғуришган бўлсалар ҳам, Расулulloҳнинг саломатликларини онглаб, бошқа мусибатлардин тасалли топдилар. Шундоқ қилиб, булардин ажрагандин сўнгра Мадина сари туяни етакламоқчи бўлган эди, туя чўкиб олиб, ул ёққа юришдан бош тортди. Агар Мадинага қараб етакласа, тўхтамай Уҳудга қараб судраб кетар эди. Буни кўриб ул хотун шу ишни Расулulloҳга хабар берди. Анда Расулulloҳ айтдилар:

– У туя юрмакка қандоқ йўл топа олгай-ким, Худо тарафидин юрмасга буюрилмиш-дур. Уҳуд шаҳидларининг қабрлари ана шу ерда бўлиши лозимдур, – деб туяни қайтариб келтирмоққа буюрдилар.

Абу Суфён хотуни Ҳинд Утба қизи ўзига ўхшаш бир неча шоира хотунлар билан шеър ўқиб, уруш қиздирмоқ учун Маккадин чиққани бу сўз бошида ёзилмиш эди. Бу шоира хотун Уҳуд урушида мусулмонларни енгиб, душманлар ғалаба қозонганини кўрди. Ҳазрати Ҳамза бошлиқ етмиш неча киши мусулмонлардин шаҳид эдилар. Аларнинг муборак жасадлари қонларига бўялиб, майдон ичида ётмиш эди. “Агар душманларимизни енгсак, аларнинг қулоқ-бурунларини кесиб бўйнимга тақурман”, деб бу хотун онт ичган эди. Шу қилган аҳдини бажариш учун мусулмонларнинг ўликларини оралаб, аларнинг қулоқ-бурунларини кесиб, мунчоқ ўрнида бўйинларига тақди. Ҳинд хотун амир Ҳамзанинг қорнини ёриб, жигарини чиқазиб чайнади. Лекин уни юта олмай, оғзидан пуркаб ташлади. Хотуннинг бундоқ қилгани эрса, ул ўзига аҳд қилмиш эдиким, агар Ҳамза қўлимга хоҳ ўлик тушар бўлса, унинг жигарини чайнаб егайман деб. Мана шу қилган аҳдига вафо қилиб, уни чайнаб ютмоқчи бўлди.

Расулulloҳ буни эшитиб:

– Аллоҳ таоло Ҳамзанинг жасадини дўзах ўтига ҳаром қилмишдур. Анинг вужудидан ҳеч нарсани дўзах ўти куйдиролмагай. Агар ул хотун чайнаган Ҳамза жигарини ютган бўлса эди, бунинг ҳурматидин дўзах ўтида куйишдан қутулур эди, – дедилар.

Сўнгра бу хотун эгиз бир тош устига чиқиб туриб, борлик товуши билан қичқириб шеър ўқиди. Ўқиган шеърида Бадр урушида амир Ҳамза тарафидан ўлдирилган отаси Утба, ака-укалари Шайба, Валид ва бошқа ўлдирилганларни ёд қилди. Аларнинг қасослари учун тенгдошларидан бошга-бош, жонга-жон олганларини билдирди. Амир Ҳамзанинг жигарини чайнаб аҳдига вафо қилганларини айтиб мақтанди.

– Муҳаммаддин ўчимни олдим, душманларимнинг қонларига қондим. Энди армоним қолмади, – деб қаттиқ бақириб, сўнгра тош устидан тушди. Бундин кейин бу хотуннинг эри Абу Суфён тош устига чиқди. Борлик товуши билан ун солиб айтди:

– Инсонлараро уруш албатта навбатлик-дур. Кечмишда қайғурган бўлсак ҳам, бугунги кун биз учун суюнчиликдур. Бадр уруши сизларнинг фойданглар учун бўлмиш эди. Уҳуд уруши бизнинг қасосимизни қайтарди. Бадр урушида биз ютқазган бўлсак ҳам, Уҳуд урушида бизнинг ютуғимиз улуғдур. Абу Суфён бу сўзларни мақтанчилик билан айтгандин кейин “Аъло, Хубал! Аъло, Хубал!” деб қаттиқ қичқирди. Яъни, “Эй Хубал, бундин ҳам мартабангни юқори кўтар!” деб бақирди. Ўшал замондаги арабларнинг Каъба тошларига осиб қўйган уч юз олтмиш бутлари бор эди. Қурайш қабиласи ушбу Хубал отлик ўз бутларини барча бутларнинг улуғи деб ишонур эди. Анда Расулulloҳ Абу Суфён сўзини эшитиб:

– Эй Умар, бунинг сўзига жавоб айтгил, – дедилар.

اللَّهُ أَعْلَى وَأَجَلُّ قِتْلَانَا فِي الْجَنَّةِ وَقِتْلَانَكُمْ فِي النَّارِ

“Аллоҳу аъло ва ажаллу қатлоно фил жаннати ва қатлокум фин нор”, яъни: “Аллоҳ улуғдур, ўртамизда тенглик йўқдур. Бу урушда биздин ўлганлар жаннатга киргайлар, аммо сизлардин ўлганлар эрса томукқа (дўзахга) тушгайлар”.

Алихонтўра СОҒУНИЙнинг
“Тарихи Муҳаммадий” асаридан

Давоми бор...

¹ Ибн Ҳишом. Ас-Сийратун-набавийя, 2/75.

Ётмиш минг талабали дорилфунун

Тарихдан маълумки, Ислом дини таъсирида Бағдод, Дамашқ, Самарқанду Бухоро, Ғарнота (Гранада) каби кўплаб илм марказлари вужудга келди. Ана шундай шаҳарлардан бир Ливан пойтахти Триполидир.

У аббосийлар давридан бери илм-фан маркази бўлиб қолмоқда. Фотимий ҳукмдорлар уни пойтахтга айлантирган. Халифа Ибн Аммор эса шаҳарни ҳақиқий илм-фан марказига айлантирди ва ўз даврининг энг йирик кутубхонасини очди. Манбаларга кўра, у ерда юз минг жилд китоб мавжуд бўлган.

Ҳозирги кунда ҳам Триполи нуфузли халқаро ташкилотлар, университетлар, кутубхоналар ва илмий-тадқиқот марказлари билан ном таратган. У ерда 100 дан ошиқ нуфузли университет бор. Шулардан бири Триполи университети.

Мазкур олий даргоҳ 1957 йилда ташкил топган бўлиб, “200 нуфузли Ислом университетлари” рўйхатига киритилган. Ҳозир у турли йўналишдаги 20 та коллежни бирлаштирган бўлиб, 70 000 дан ортиқ талаба таълим олади. Унинг ўзига хослиги диний ва дунёвий илмларни бир ерда жамла-

нидир. Университетда исломшунослик, илоҳият, фикҳ, ҳуқуқшунослик, тиббиёт, хорижий тиллар ва иқтисодиёт каби турли йўналишлар бор.

Триполи университети динимиз қадриятлари доирасида ривожланишни ва илмий тадқиқотларни қўлловчи таълим муассасасидир. Университетнинг мақсади талабаларга Ислом дини ва аҳкомлари асосида илмий ва ахлоқий таълим бериш ва турли дунёвий билимларни ўргатишдир. Таълим услубининг ўзига хос жиҳати ҳар бир талаба молиявий саводхонлик ва тадбиркорликни ўрганиши шарт. Ишбилармонлик билан шуғулланувчи талабалар рағбатлантирилади.

Диний йўналишда таълим олаётган талабалар ўқув дастури давомида Қуръони каримни тўлиқ ёд олиши, шариат асосларини ўрганиши, Ислом тарихи, ҳадис илми, мерос тақсимооти, оғзаки ва ёзма нутқ санъати каби фанларни ўзлаштириши талаб қилинади. Исломнинг соф фитратини намоёиш этиш, илм олиш ва уни улашиш ушбу йўналиш асосий мақсадидир. Адашган оқимлар ва террорчи гуруҳларга алданганларни Қуръон ва ҳадис орқали эзгу йўлга чорлаш уларнинг вазифасидир.

Ҳозирги кунда университет талаба ва тадқиқотчиларининг 5310 та илмий-амалий ишлари ва тадқиқот натижалари нашр қилинган. Бу каби илмий жараёнлар амалиётда ҳам қўлланиб келинмоқда.

Абдуғани ЗОҲИДУЛЛАЕВ
тайёрлади.

